

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Павлик О. А.
(підпис) (прізвище, ініціали)

« _____ » _____ 2023 р.

Реєстраційний № _____

« _____ » _____ 2023 р.

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ
ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота
студентки групи ПНІм-22
ступеня вищої освіти магістр
спеціальності 013 Початкова освіта
Мельниченко Вікторії Юріївни

Керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Онищенко І. В.

Оцінка:
Національна шкала _____
Шкала ECTS _____ Кількість балів _____
Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

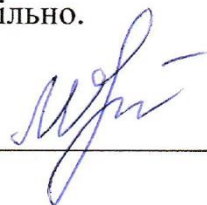
(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Мельниченко Вікторія Юріївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ	10
1.1. Сутність, зміст та структура ціннісних орієнтацій молодшого школяра.....	10
1.2. Особливості формування ціннісних орієнтацій в молодшому шкільному віці.....	18
1.3. Позакласна робота як засіб формування ціннісних орієнтацій молодших школярів.....	26
1.4. Педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами позакласної роботи.....	32
Висновки до розділу 1.....	41
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ 1 КЛАСУ ЗАСОБАМИ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ	43
2.1. Стан досліджуваної проблеми в практиці Нової української початкової школи.....	43
2.2. Визначення початкового рівня сформованості ціннісних орієнтацій молодших школярів.....	53
2.3. Експериментальна методика формування ціннісних орієнтацій учнів 1 класу засобами позакласної роботи.....	65
2.4. Результати дослідно-експериментальної роботи.....	72
Висновки до розділу 2.....	76
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	83
ДОДАТКИ	93

Додаток А.....	93
Додаток Б.....	95
Додаток В.....	100
Додаток Г.....	101
Додаток Д.....	104
Додаток Е.....	105
Додаток Ж.....	108
Додаток З.....	113
Додаток И.....	115
Додаток К.....	116

ВСТУП

Актуальність дослідження. У контексті вимог НУШ постає необхідність формування ціннісних та поведінкових орієнтацій особистості школяра, необхідних для комфортної та успішної взаємодії в сучасному суспільстві. Відповідно до Закону України «Про освіту», Національної доктрини розвитку освіти XXI століття, Державного стандарту початкової освіти, Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, Концепції «Нова українська школа» актуальним завданням сучасної початкової освіти є формування ціннісних орієнтацій молодших школярів. Зокрема, у Державному стандарті початкової освіти увага акцентується на важливості засвоєння учнями соціального досвіду, ціннісної системи суспільства, моральних норм, традицій [25].

Теоретико-методологічні засади формування ціннісних орієнтацій особистості висвітлені в працях В. Андрущенка, І. Бега, О. Вишневського, С. Гончаренка, Т. Дмитренка, П. Кононенка, В. Кременя, Т. Поніманської, Л. Хомич та ін. Особливості формування ціннісних орієнтацій учнів початкової школи досліджували Н. Бібік, Ю. Блудова, Н. Гавриш, І. Єрмакова, О. Ільїна, І. Ковальчук, О. Матвієнко, Л. Мацук, О. Онопрієнко, О. Пометун, О. Проценко, О. Савченко та ін.

Аналіз психолого-педагогічних праць Т. Дем'янюк, І. Зязюна, А. Ковальова, В. Огнев'юка та ін. показав, що ціннісні орієнтації є важливою структурною одиницею особистості, її основою, що визначає не тільки засоби, за допомогою яких досягається мета, але і саму мету людської діяльності, більш того, її життєву позицію та основний зміст. Виховні цінності становлять духовну основу особистості, базовий духовний елемент, визначають характер внутрішнього світу людини. Природно, що духовний компонент особистості помітний в її знаннях, спрямованості, світогляді, уміннях і життєвому досвіді, це відмінна особистісна характеристика в соціально детермінованих відносинах, діяльності та спілкування.

Позакласна робота відіграє важливу роль у формуванні ціннісних орієнтацій учнів. Зокрема, вона дозволяє залучити дітей до різних видів соціально-корисної діяльності, виховувати в них бажання допомагати іншим, милосердя, співчуття, співпереживання, формувати толерантність, почуття відповідальності за долю інших людей, пропагувати гуманістичні цінності.

Сучасні процеси відродження нації зумовлюють актуальність проблеми формування ціннісних орієнтацій підростаючого покоління. Становлення демократичного суспільства в Україні визначає розвиток та формування ціннісних орієнтацій під час навчання та виховання особистості.

У Законі України «Про освіту» підкреслюється, що освітні процеси в державі ґрунтуються на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями й народами [30]. У Законі України «Про позашкільну освіту» першим серед основних завдань визначено виховання громадянина України [31].

Отже, дослідження наукових джерел доводить, що проблема формування ціннісних орієнтацій в учнів початкової школи за допомогою позакласної роботи потребує додаткових досліджень як в теоретичному, так і в практичному аспекті, що підтверджує її актуальність.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити систему роботи з формування ціннісних орієнтацій учнів початкової школи засобами позакласної роботи.

Завдання дослідження. Відповідно до мети дослідження було поставлено такі завдання:

- 1) проаналізувати стан досліджуваної проблеми в науковій літературі, масовому педагогічному досвіді;
- 2) конкретизувати сутність, зміст, структуру та особливості формування ціннісних орієнтацій в учнів початкової школи;
- 3) розкрити специфіку позакласної роботи як засобу формування ціннісних орієнтацій молодших школярів;

4) обґрунтувати педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами позакласної роботи;

5) розробити дослідно-експериментальну програму формування ціннісних орієнтацій учнів 1 класу засобами позакласної роботи.

Об'єкт дослідження – процес формування ціннісних орієнтацій молодших школярів.

Предмет дослідження – система роботи з формування ціннісних орієнтацій учнів 1 класу засобами позакласної роботи.

Гіпотеза дослідження: формування ціннісних орієнтацій учнів 1 класу засобами позакласної роботи буде ефективним за таких умов:

1) урахування вікових та індивідуальних особливостей молодшого шкільного віку;

2) створення позитивного виховного середовища початкової школи;

3) реалізація виховних впливів на когнітивному, емоційному, поведінковому рівнях;

4) поетапне, системне та цілеспрямоване впровадження форм і методів позакласної роботи, спрямованих на формування ціннісних орієнтацій молодших школярів.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань дослідження нами було використано такі методи:

– теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення, абстрагування);

– емпіричні (вивчення шкільної документації, узагальнення педагогічного досвіду, спостереження, бесіда, анкетування, педагогічний експеримент);

– методи математичної статистики.

Експериментальна базаю дослідження виступили два заклади освіти, зокрема Криворізька гімназія № 58 Криворізької міської ради та Криворізька гімназія № 51 Криворізької міської ради.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні

та впровадженні у виховний процес початкової школи основних положень системи формування ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами позакласної роботи. Результати дослідження та висновки можуть бути використані студентами-практикантами та вчителями початкових класів для більш успішного формування в учнів ціннісних орієнтацій, а також у майбутній спеціалізації автора, під час написання наукових статей, посібників.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було апробовано на таких конференціях:

1) I Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Освіта XXI століття: аксіологічний вимір» (Нікополь, 02 грудня 2022 р.);

2) X Всеукраїнська науково-практична студентська конференція «Науковий простір студента: пошуки і знахідки» (Київ, 31 березня 2023 р.);

3) II Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Освіта XXI століття: аксіологічний вимір» (Нікополь, 19 травня 2023 р.).

Досліджувану тему розкрито в таких публікаціях:

1. Мельниченко В. Ю. Особливості формування ціннісних орієнтацій молодших школярів у контексті вимог Нової української школи. *Освіта XXI століття: аксіологічний вимір*: збірник матеріалів I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (м. Нікополь, 2 грудня 2022 року). Нікополь : Навчально-методичний кабінет, 2022. С. 191–195.

2. Мельниченко В. Ю. Позакласна діяльність як засіб формування ціннісних орієнтацій у здобувачів початкової освіти. *Науковий простір студента: пошуки і знахідки* : матеріали X Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції (31 березня 2023 року): збірник тез. Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. Част. 1. С. 421–423.

3. Мельниченко В. Ю. Позакласна діяльність – невід’ємний компонент у професії вчителя початкових класів. *Освіта XXI століття: аксіологічний вимір*: збірник матеріалів II Всеукраїнської студентської науково-практичної

конференції (м. Нікополь, 19 травня 2023 року). Нікополь : Навчально-методичний кабінет, 2023. С. 156–161.

4. Мельниченко В. Ю. Педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій у здобувачів початкової освіти засобами позакласної роботи. *Актуальні питання теорії і практики початкового навчання: збірник наукових праць студентів*. 2023. Вип. 16. С. 86–91.

5. Онищенко І. В., Мельниченко В. Ю. Формування ціннісних орієнтацій учнів початкової школи засобами позакласної роботи : навч.-метод. посіб. Кривий Ріг : КДПУ, 2023. 117 с.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, супроводжуваних висновками, загальних висновків, списку використаної літератури (97 позицій), 10 додатків. Повний обсяг роботи – 117 сторінок, з яких 82 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ

1.1. Сутність, зміст та структура ціннісних орієнтацій молодшого школяра

Одним з основних завдань Нової української школи є створення і функціонування освітнього середовища, яке базується на цінностях. Цінності стають фундаментом освіти і важливою умовою формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Компетентнісний підхід в освіті, що є провідним у Новій українській школі, вимагає не лише володіння необхідними навичками та знаннями, але й акцентує увагу на значущості цінностей, зокрема відповідальності, толерантності, самостійності, лояльності по відношенню до інших, готовності захищати свої права і протистояти антигуманістичним проявам.

Вивчення питання формування зазначених вище ціннісних орієнтацій в здобувачів початкової освіти в освітньому середовищі НУШ потребує визначення й інтерпретації його базових понять. У контексті нашого дослідження такими категоріями є: **«цінність»**, **«ціннісні орієнтації»**, **«ціннісні орієнтації молодшого школяра»**.

Відповідно до Закону України «Про освіту», Концепції «Нова українська школа» та Державного стандарту початкової освіти одним із важливих завдань є формування ціннісних орієнтацій молодших школярів. Зокрема, у Законі України «Про освіту» метою освіти визначено всебічний розвиток людини як особистості, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору [30]. Даний підхід є

вирішальним у формуванні ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти.

Цінність – це поняття, яке описує культурну, соціальну або особисту значущість явища чи факту дійсності. Вивчення філософської і психолого-педагогічної літератури дозволяє нам зробити висновок про відсутність однозначного визначення поняття «цінності». Поняття «цінність» широко використовується у психологічній, філософській та іншій спеціальній літературі і позначає людську, соціальну та культурну значущість певних явищ дійсності.

Т. Бутковська поняття «цінності» трактує «як феномен, що має глибокий зв'язок з потребами людини». Вона досліджує процес, у ході якого цінності стають важливими для особистості, перетворюючись з зовнішніх факторів на внутрішні. Ця перетворююча динаміка дозволяє перенести суспільні цінності на особисту площину, зробивши їх значущими для самого індивіда [13]. Отже, цінності є явищем тісно пов'язаним з людськими потребами.

Згідно з М. Головатим, цінності – це «концепції та погляди, якими люди задовольняють свої потреби і інтереси» [21, с. 71]. Отже, за переконанням вченого, цінності представляють собою ідеї та переконання, за допомогою яких люди задовольняють свої потреби і інтереси.

Ф. Фукуяма визначає цінності як «підґрунтя формування соціального капіталу суспільства» [85]. Отже, цінність, на думку вченого, є показником суспільних відносин.

За переконанням С. Єрмакової, цінності – це «усвідомлені смислові утворення особистості» [29]. Дослідниця переконує, що цінностями слід вважати ті особистісні утворення, які є усвідомленими та мають значення для людини, заради якого вона діє, витрачає сили, час.

М. Генік у багатьох своїх публікаціях акцентує увагу на тому, що цінності є «невід'ємними формаціями, сформованими протягом усього існування українського народу, вони мають стійкий характер, зберігають

послідовність моральних вимог, регулюють взаємовідносини між людьми і набувають важливого значення в результаті їх вибору та внутрішнього усвідомлення особистістю під час виховання» [20]. Отже, цінностям характерні такі риси: стійкий незмінний характер, регуляція людських відносин, основа під час виховання особистості.

У психології категорія цінностей розглядається у контексті взаємозв'язку з активностями, поведінкою, потребами, мотивами, спілкуванням та іншими аспектами. Згідно з висловлюванням С. Максименка, «цінність в найширшому розумінні є тим, що приносить користь людині і представляє собою прояв добра чи зла, істини чи хибності, прекрасного чи потворного, дозволеного чи забороненого, справедливого чи несправедливого, і має значущість для індивіда» [45, с. 245]. Отже, за переконанням ученого, цінності - це те, що ми можемо проявляти щодня у вигляді певних емоцій, вчинків тощо.

К. Левківська категорію «цінність» розглядає у загальному психологічному розумінні, акцентуючи увагу на таких аспектах:

- цінність розглядається як значущість, яку свідомо сприймає людина; вона виконує роль орієнтації для особистості в її навколишньому середовищі;
- цінність як спосіб вибіркового сприйняття особистістю навколишнього світу;
- цінність виступає як складна ієрархічна система, включаючи мотиви, потреби, світогляд та свідомість особистості; вона регулює її активність;
- цінність як особистісний смисл життєдіяльності;
- ціннісні орієнтації є абстрактними ідеями, що відображають переконання людини щодо суті поведінки;
- цінність як переконання, а саме бажані цілі та спосіб поведінки, які обирає людина [41, с. 13].

О. Савченко науково обґрунтовує дві системи цінностей:

- 1) цінності, на які має орієнтуватися освіта сьогодні і в перспективі;

2) цінності, які мають створюватися, формуватися безпосередньо в освітньому процесі [72].

Таким чином, існують різні визначення поняття «цінність», але можна виділити наступні підходи:

- цінність як сукупність духовних і матеріальних об'єктів, здатних задовольняти бажання, цілі, потреби та інтереси суб'єкта;
- цінність, що відображає характер ставлення об'єкта до суб'єкта та відносин між ними;
- цінність як ідеал суспільної та особистісної діяльності, яка є конкретним утворенням свідомості і виступає як узагальнене уявлення про блага, яким віддається перевага;
- цінність як конкретний феномен свідомості, спосіб дій, вчинків і спілкування в різних сферах життя.

Щодо видів цінностей, то згідно традиційної класифікації виділяють наступні:

- 1) за метою засвоєння – егоїстичні, альтруїстичні;
- 2) за роллю в діяльності людини – термінальні, інструментальні;
- 3) за способом вияву – ситуативні, стійкі;
- 4) за приналежністю – особистісні (індивідуальні), групові колективні, суспільні, загальнонародні (національні), загальнолюдські
- 5) за об'єктом засвоєння – матеріальні, морально-духовні;
- 6) за змістом діяльності – пізнавальні, предметно-перетворювальні (творчі, естетичні, наукові, релігійні та ін.);
- 7) за рівнем узагальненості – конкретні, абстрактні [27, с. 33].

О. Вишневський вказує, що моральні цінності визначають цілі виховання, основні етичні поняття та напрямок особистісного розвитку особистості, і є ключовими факторами у виборі життєвих цілей та шляхів їх досягнення. Відповідно до його думки, виховання учнів передбачає формування в них таких видів цінностей, які наведені у таблиці 1.1. [14, с. 273].

Таблиця 1.1.

Види цінностей (за О. Вишневським)

Цінності	Визначення
Загальнолюдські	Абсолютно вічні цінності, які є універсальними та мають безмежні можливості застосування, такі як чесність, добро, гідність, правда, любов, мудрість, справедливість, краса.
Національні	Вони є важливими для конкретного народу і можуть не бути загальноприйнятими для інших націй, включаючи патріотизм, почуття національної гідності і історичну пам'ять.
Громадянські	Базуються на гідності людини і визнані в демократичних суспільствах, включаючи права і свободи людини, відповідальність перед іншими, концепцію соціальної згуртованості та повагу до закону.
Сімейні	Включають в себе моральну систему життя сім'ї, взаємовідносини між поколіннями, поняття вірності в подружніх стосунках, турботу про дітей і старших членів сім'ї, пам'ять про предків та взаємоповагу в родині.

Розкриємо сутність поняття «**ціннісні орієнтації**». Ціннісні орієнтації є ключовим критерієм, відповідно до якого формується ставлення людини до навколишнього світу. Саме вони визначають взаємодію особистостей у суспільстві, згоду та конфлікти між їхніми інтересами, та регулюють поведінку кожної окремої особистості, сприяючи її інтеграції в суспільство і формуванню життєвого шляху.

В «Українському педагогічному словнику» за редакцією С. Гончаренка поняття «ціннісні орієнтації» визначено як вибірккову, відносно стійку систему спрямованості інтересів і потреб особистості, яка зорієнтована на певні аспекти соціальних цінностей. Ціннісні орієнтації формуються в процесі соціального розвитку індивіда, його участі в трудовому житті. Виховання людини можна розглядати як керування становленням або зміною її ціннісних орієнтацій [23, с. 357]. Отже, ціннісні орієнтації являють собою стійку систему інтересів і потреб особистості, що спирається на певний аспект суспільних цінностей.

Ю. Ївженко і О. Кузнецова поняття «ціннісні орієнтації» розглядають як ієрархічно взаємопов'язану сукупність цінностей, яка визначає спрямованість життєдіяльності людини [33]. Отже, ціннісні орієнтації – це комплекс взаємопов'язаних цінностей, який визначає напрямок життєдіяльності людини.

На думку О. Балакіревої, «ціннісні орієнтації пояснюють ставлення особистості до найважливіших цілей життєдіяльності та до способів досягнення цих цілей. Крім того, у сталих суспільствах процеси розвитку та зміни поколінь призводять до протидії конкуруючих нормативно-ціннісних систем» [2]. Як бачимо, ціннісні орієнтації відображають ставлення особистості до головних цілей життєдіяльності та методів їх досягнення.

К. Клакхон розглядає цінності як «уявлення про те, що ми вважаємо бажаним, це може бути відкритим або прихованим, і це впливає на наші рішення серед доступних варіантів типів, методів і мети». За словами вченого, «ціннісні орієнтації втілюють загальні та різноманітні концепції світу, місця людини в ньому та взаємодій між індивідами. Вони формують наше ставлення до оточуючого середовища та співвідношення з іншими людьми, охоплюючи як позитивні, так і негативні цінності» [93]. Отже, пересвідчуємося, що ціннісні орієнтації визначають місце людини в концепціях світу і формують ставлення до всього оточуючого середовища.

М. Рокіч, який підтримує погляди К. Клакхона [93], вказує на важливість вивчення «ціннісних орієнтацій» особистості в системі та приділяє багато уваги їх ієрархії. Він пропонує розуміти цінності як «абстрактні ідеї», які можуть мати позитивну або негативну спрямованість і не пов'язані з конкретними об'єктами чи ситуаціями. Ці абстрактні ідеї відображають людські переконання щодо типів поведінки та основних цілей.

Щодо визначення поняття «ціннісні орієнтації», то ми спираємося на думку Л. Долинської і Н. Максимчук, які трактують вказане поняття наступним чином: «це нахил особистості до конкретних цілей і засобів діяльності, які визначені суспільством і закріплені у її індивідуальній психології. Вони відображають відношення людини до соціальної реальності та визначають мотивацію її поведінки» [27, с. 12].

Ціннісні орієнтації є відносно стійкими, соціально зумовленими, вибірковими настановами людини на відношення до різноманітних матеріальних і духовних благ, а також ідеалів, які розглядаються як об'єкти

або засоби для задоволення потреб особистості в її життєдіяльності.

Ціннісні орієнтації відображають набір найсуттєвіших характеристик внутрішньої структури особистості, які відзначаються особливою важливістю для неї. Ці орієнтації формують певну основу її свідомості і поведінки, і мають прямий вплив на її розвиток [3].

Зміст ціннісних орієнтацій відображає суттєвий аспект спрямованості особистості, а система ціннісних орієнтацій, що визначає змістову спрямованість особистості, становить основу її поглядів на оточуючий світ, відносин з іншими людьми та самооцінки, і є основою для формування світогляду та мотивації.

Ціннісні орієнтації виконують кілька функцій: вони залучають індивіда до соціокультурних норм, допомагають у самовизначенні особистості, реалізації її здібностей та сприяють гармонії в її внутрішньому світі. Вчені пояснюють це наступним чином: структура ціннісних орієнтацій має два ключові компоненти – когнітивний та емоційний. Перший охоплює процес усвідомлення цінностей, прийнятих суспільством, а другий – особисті переживання стосовно цих цінностей [48].

Розкриємо сутність поняття «ціннісні орієнтації молодшого школяра».

За нашим переконанням, ціннісні орієнтації молодшого школяра – це елементи внутрішньої структури особистості здобувача початкової освіти, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб учня, які формуються і закріплюються його життєвим досвідом у процесах соціальної адаптації та соціалізації.

В. Сухомлинський розглядає ціннісні орієнтації молодшого школяра як «сукупність цілей, переконань, ідеалів, суджень і дій, які підпорядковані певним цінностям і визначають поведінку дитини в навколишньому світі» [75].

Розкриємо зміст і структуру ціннісних орієнтацій молодшого школяра (рис. 1.1.) [75, с. 227].

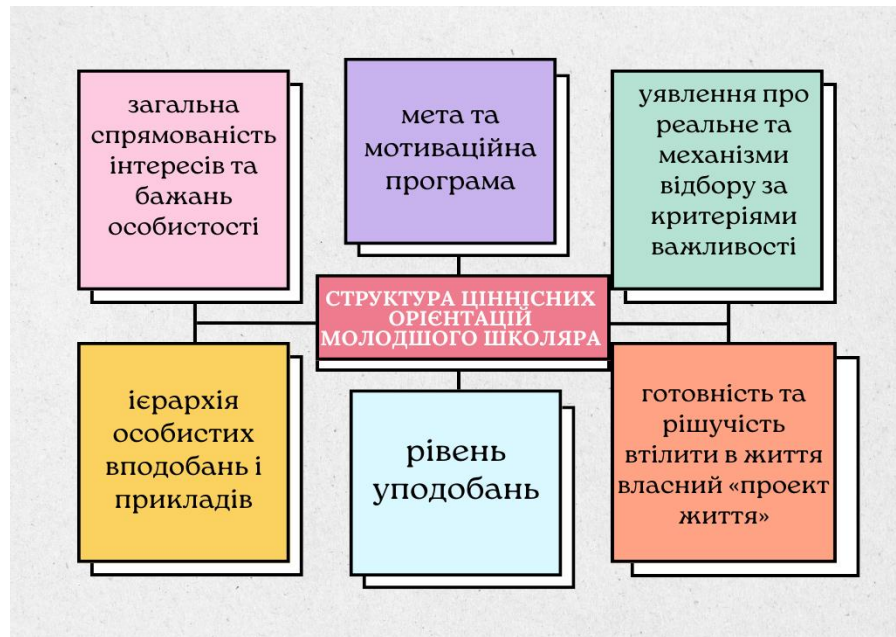

Рис.1.1. Структура ціннісних орієнтацій молодшого школяра

Ціннісні орієнтації молодших школярів включають набір цінностей, переконань та орієнтацій, які визначають їхнє ставлення до навколишнього світу, власної особистості та відносин з іншими людьми. Основні компоненти ціннісних орієнтацій молодших школярів можна схарактеризувати наступним чином:

- 1) моральні цінності (поняття справедливості, чесності, відповідальності, доброти, толерантності та інші моральні аспекти);
- 2) патріотичні цінності (усвідомлення важливості та гордості за свою країну, повага до свого народу та його традицій, готовність працювати на благо Батьківщини);
- 3) громадянські цінності (готовність брати участь у суспільному житті, дбати про загальний добробут та дотримуватися правил співжиття);
- 4) освітні цінності (усвідомлення важливості навчання, пізнання світу, поваги до вчителів та власного навчання);
- 5) сімейні цінності (повага до батьків, родинних традицій та взаємопідтримка в родині);
- 6) екологічні цінності (усвідомлення важливості охорони навколишнього середовища та природних ресурсів).

Структура ціннісних орієнтацій включає основні цінності та пріоритети для конкретного індивіда, його групи чи суспільства в цілому. Важливо, щоб цінності були узгоджені та сприяли гармонійному розвитку особистості учня.

Під час аналізу структури ціннісних орієнтацій молодшого школяра І. Бех вказує на важливість поєднання їх динамічних і змістовних аспектів. Структура людських цінностей розвивається на підставі свідомого і обдуманого уявлення про реальність. Тому одним з факторів, які впливають на формування особистісних цінностей, є інтелектуальна діяльність людини, спрямована на глибоке та всебічне розуміння дійсності.

Таким чином, ціннісні орієнтації є важливим і невід'ємним компонентом структури особистості молодшого школяра, які формуються і закріплюються його життєвим досвідом у процесах соціальної адаптації та соціалізації. Вони являють собою центр свідомості, де зосереджуються думки і почуття людини, і відповідають за багато життєвих аспектів. Ціннісні орієнтації допомагають пояснити і вивчати спрямованість діяльності особистості на різних етапах життя. Вони також впливають на поведінку і ставлення до соціального оточення, визначаючи моральну спрямованість та активність особистості молодшого школяра.

1.2. Особливості формування ціннісних орієнтацій в молодшому шкільному віці

Відповідно до Закону України «Про освіту», Національної доктрини розвитку освіти XXI століття, Державного стандарту початкової освіти, Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, Концепції «Нова українська школа» актуальним завданням сучасної початкової освіти є формування ціннісних орієнтацій молодших школярів, необхідних для комфортної та успішної взаємодії в сучасному суспільстві. Зокрема, у Державному стандарті початкової освіти увага акцентується на важливості

засвоєння учнями традицій, морально-правових норм, різних видів соціального досвіду, системи цінностей суспільства [25].

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом формування ціннісних орієнтацій особистості. Усвідомлення дітьми цінностей починається з раннього дитинства, коли вони пізнають навколишній світ. Формування особистісних якостей відбувається під впливом набуття нового соціального досвіду та засвоєння суспільних цінностей.

Саме в цьому віці закладаються підвалини моральності. Передумови морального розвитку ніколи не повторяться, і те, чого не вистачає тут, компенсувати в наступних вікових періодах і мікроперіодах буде важко або неможливо [40, с. 21]. Так у молодшому шкільному віці відбувається соціалізація учня та адаптація її до нових умов, засвоєння ним соціальних норм, правил, цінностей.

Провідною діяльністю в молодшому шкільному віці є навчальна, в її умовах відбувається становлення особистості учня. Також саме в цьому віці виникають більше можливостей для ефективного розвитку ціннісних орієнтацій, бо характерними рисами молодшого шкільного віку є підвищена емоційність, більша чутливість до зовнішніх впливів і зосередженість на світі позитивних цінностей, які виникають у всіх видах діяльності включаючи: навчальну, ігрову, комунікативну, трудову тощо.

Ціннісні орієнтири особистості починають формуватися в сім'ї під впливом дорослих. Цінності в молодших школярів продовжують формуватися під впливом школи, в якій учень перебуває більшу частину часу. Ціннісні орієнтації дитини зароджуються в безпосередньому контакті з дорослими людьми. Це спілкування переживається і емоційно сприймається дитиною в практичній діяльності, порівнюється, закріплюється і розвивається з суспільними цінностями [29].

Молодші школярі набувають цінностей тільки за умови, коли вони стають активними учасниками процесу формування своєї особистості.

Водночас їх формування та розвиток потребує цілеспрямованих та систематичних дій [66].

Процес становлення ціннісних орієнтацій включає наступні шість етапів, які представлено на рис. 1.2.

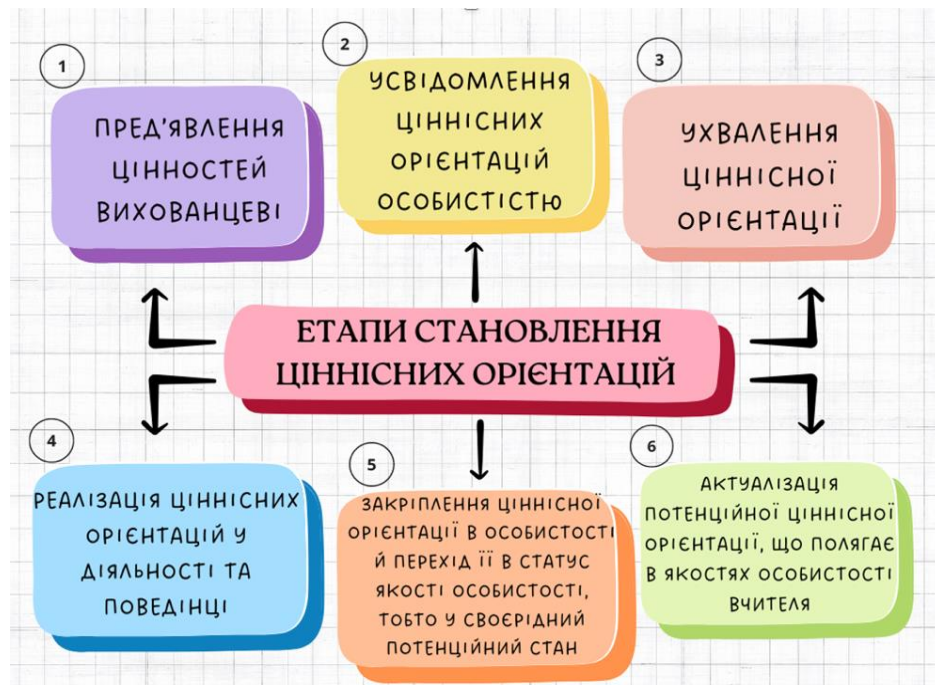

Рис.1.2. Етапи становлення ціннісних орієнтацій

Ціннісні орієнтації формуються в результаті соціалізації особистості внаслідок проникнення суспільної інформації в психологічний світ особистості. Спочатку особистість засвоює досвід попередніх поколінь, і переймає соціально схвалені зразки поведінки, що ґрунтуються на соціокультурних цінностях, а вже потім нею набувається життєвий досвід, який допомагає індивідові адаптуватися в мікросередовищі.

Тому не випадково ціннісні орієнтації включають індивіда до системи норм суспільства, сприяють самовизначенню та реалізації компетентностей і забезпечують гармонію у внутрішньому світі особистості. Усе це вчені пояснюють наступним чином: структура ціннісних орієнтацій має дві складові – когнітивну та емоційну. Перша складова осягає сам процес прийняття цінностей суспільства, а друга – досвід ставлення індивіда до цінностей [48].

Формування ціннісних орієнтацій у молодших школярів включає наступні ключові аспекти:

- поважати Конституцію та закони Української держави, дотримуватися її правових норм та мати високу правосвідомість;
- мати високий рівень володіння державною мовою, завжди дбати про піднесення її престижу та функціонування в усіх сферах суспільного та повсякденного життя;
- мати розвинену патріотичну самосвідомість, громадянську відповідальність та мужність, сприяти суспільній ініціативності та активності, готовності до праці на користь Батьківщини та її захисту;
- виявляти дисциплінованість, працьовитість, творчість, піклування, моральну чистоту, відповідальність, гуманність та високу культуру спілкування;
- поважати батьків, рід, традиції, історію свого народу і усвідомлювати свою незалежність [49].

У програмі «Нова українська школа» у поступі до цінностей сформульовано принципи виховання духовно-моральних цінностей:

- гуманістичний (визнання людини найвищою цінністю);
- альтруїстичний принцип (безкорислива любов і турбота про інших);
- принцип неперервності процесу виховання;
- принцип цілісності (об'єднання зусиль усіх суб'єктів виховання);
- принцип наступності (передача з покоління в покоління досвіду формування гуманістичних цінностей);
- принцип культуровідповідності (формування цінностей відповідно до культурних умов суспільства);
- принцип природовідповідності (урахування індивідуальних особливостей дитини, темпераменту, нахилів, вікових особливостей, соціального оточення);
- принцип педагогічної компетентності (доцільне використання педагогічних прийомів, форм, методів);

- принцип стимулювання (віра в сили і здібності дитини, заохочення);
- принцип життєвої творчості (становлення дитини як відповідального творця свого життя, здатного приймати рішення);
- принцип оздоровчої спрямованості (формування здоров'язберезувальних компетентностей);
- принцип соціально-педагогічного партнерства (співпраця з різними соціальними інститутами, підтримка вразливих категорій, міжсекторальна взаємодія) [69, с. 8].

У Програмі визначені базові духовно-моральні цінності – любов, повага, справедливість, гідність, відповідальність, совість, свобода, толерантність, рівноправ'я, ініціативність [69].

Серед груп методів формування ціннісних орієнтацій молодших школярів у позакласній діяльності ефективними є такі: словесні та наочні методи, мотиваційно-виховні методи, методи виховного впливу та формування досвіду моральної поведінки, практичні методи (табл. 1.2.).

Таблиця 1.2.

Методи формування ціннісних орієнтацій молодших школярів у позакласній діяльності

№ п/п	Групи методів формування ціннісних орієнтацій	Методи формування ціннісних орієнтацій
1.	Мотиваційно-виховні методи	Методи мотивації відповідальності особистості, аналізу і самоаналізу, самооцінки, роз'яснення, переконання, навіювання, рефлексії, «човник», «позитивні риси», «думки-подарунки».
2.	Практичні методи	Методи аналізу морально орієнтованих асоціацій та уявлень, спостереження, відтворення вчинків і поведінки, КТС, проєктування морально орієнтованих власних вчинків і дій, психолого-педагогічний тренінг. Методи ритуалізації морально орієнтованих вчинків чи діяльності. Методи спостережень, дослідницький, пошуковий, моделювання, індивідуальної і колективної морально орієнтованої співпраці.
3.	Словесні та наочні методи	Розповідь, бесіда, співбесіда, мультимедійні й письмові джерела інформації, інтелектуальні та комп'ютерні ігри, демонстрування, «криголам», «мозковий штурм».

Продовж. табл. 1.2.

4.	Методи виховного впливу та формування досвіду моральної поведінки	Методи всебічного впливу на особистість, бесіди, умовляння, особистого прикладу, переконання, ідентифікації, емпатії, виховання у співпраці, «клубочок», «чарівні окуляри», «перевтілення», виховна година «на гостині у казки». Методи формування досвіду морально доцільної поведінки, педагогічна вимога, суспільна думка, залучення, вправляння, проектування виховних морально орієнтованих ситуацій, особистого прикладу, привчання, моральної лабілізації, рефлексії, турботи тощо.

Ми розглядаємо освітній процес, організований у школі за призначенням формування ціннісних орієнтацій учнів, як спеціально спрямовану діяльність педагога, яка має системний характер. Процес займає достатньо тривалий період часу та не вимагає цього авторитарного нав'язування поглядів вчителя.

У контексті вимог НУШ учитель однозначно ставить за основну мету розвиток кожної особистості, формування її ціннісних орієнтацій з огляду на вікові та індивідуальні особливості всіх учнів. У виборі ціннісних орієнтацій дітей молодшого шкільного віку роль педагога є незаперечною. Перший вчитель – це найближчий і безпосередній наставник і вихователь учнів. Він бере участь в організації виховного процесу, інтегрує виховні зусилля вчителів, батьків та громади, відповідає за організацію позакласної виховної діяльності свого класу.

Учитель підтримує, стимулює й непомітно коригує всі види відносин у класі, не забуваючи, що їх стрижень – ділові зв'язки учнів. Педагог тоді може забезпечити свободу здобувача освіти, коли він своїми виховними діями прилаштовується до розвитку учня, не втручаючись в його перебіг, тобто лише створює умови для дитячого саморозвитку. Розвиток особистості, має бути абсолютно вільним, без примусу та насильства.

На думку С. Єрмакової, процес формування та розвитку ціннісних орієнтацій у здобувачів початкової освіти базується на реальних виховних впливах на трьох рівнях (рис.1.3.) [29].

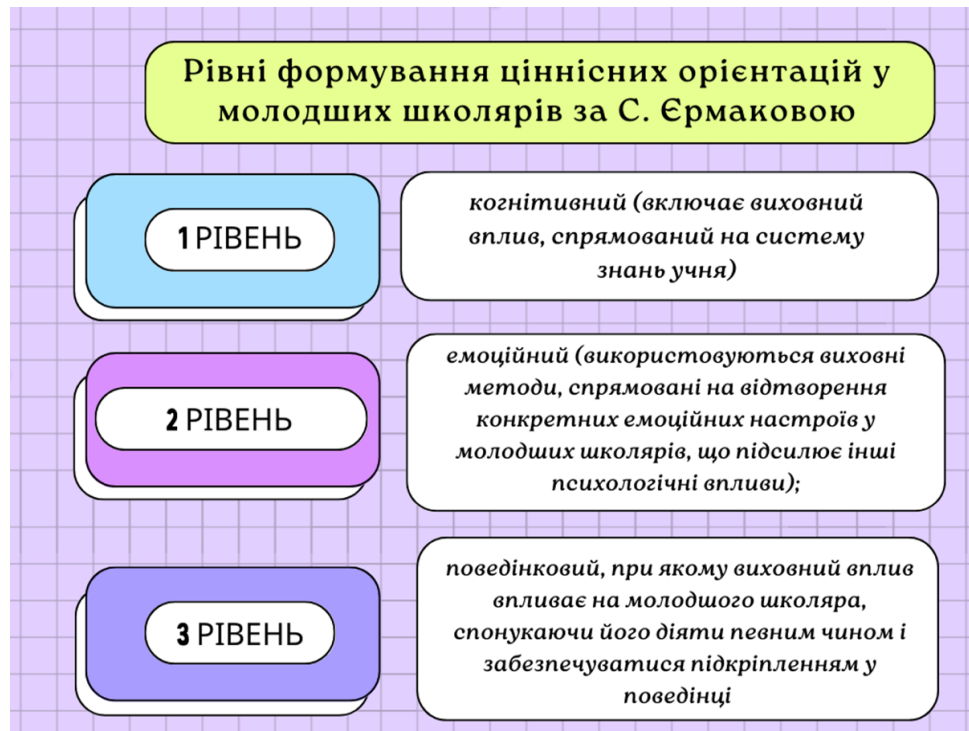

Рис.1.3. Рівні формування ціннісних орієнтацій молодших школярів
(за С. Єрмаковою)

Процес формування ціннісних орієнтацій в учнів початкової школи характеризується застосуванням виховних впливів на когнітивному рівні, при якому виховний вплив спрямований на інформаційну систему учня; на емоційному рівні, при якому застосовуються виховні засоби, використовуються для підтримки певного емоційного настрою та посилення інших психологічних ефектів у дітей молодшого шкільного віку; на поведінковому рівні, виховний вплив спрямований безпосередньо на молодших школярів, заохочуючи їх поводитись певним чином і забезпечуючи підкріпленням у поведінці [29].

Слід зауважити, в освітньому процесі слід створити атмосферу взаємодопомоги і поваги між самими учнями, а також між учнями та вчителями, обґрунтовуючи спільні ціннісні орієнтації. Таке середовище ускладнює розвиток пізнавальних здібностей, мотивації, самореалізації, бажання особистості до самовдосконалення і самоосвіти, а також виробляє

позитивні цінності, довіру, турботу та повагу один до одного і до оточуючого оптимального середовища.

Після завершення процесу формування ціннісних орієнтацій у молодших школярів освітнє середовище виявляє певні ціннісно-мотиваційні якості, включаючи любов до власного народу та Батьківщини, толерантність, співчуття та співпереживання, доброту, повагу до старших, позитивне й творче ставлення до праці та навчання, любов до рідної мови, власної культури та культурних цінностей держави [13].

Наукова спадщина видатного педагога, гуманіста і мислителя В. Сухомлинського посідає важливе місце в історії світової та вітчизняної педагогічної думки. Розглядаючи питання теорії виховання дітей, навчання, самоосвіти та самовиховання, вирішуючи такі конкретні питання, естетичного, морального, розумового, трудового, фізичного виховання, В. Сухомлинський у центрі своєї уваги ставить особистість дитини, її цінність, адже від неї залежатиме майбутнє усього людства. Педагог був переконаний, що формування світогляду та ціннісних орієнтацій людини відбувається в перші роки навчання, адже саме в цей період інтенсивно формується та розвивається особистість дитини [76].

Слід зазначити, що надзвичайно важливим у формуванні духовної сфери молодшого школяра, за переконанням В. Сухомлинського, є викликати в нього емоційне ставлення до важливого вчинку чи події: активне засудження або захоплення. Використовуючи поняття «добре»-«погано», «правильно»-«неправильно», учитель враховує багату дитячу уяву її емоційність демонструє їй власну діяльність і допомагає сформувати ставлення до подій особи, про яку йдеться [75].

Отже, у молодшому шкільному віці формування ціннісних орієнтацій відіграє важливу роль у розвитку особистості. Цей період є особливо чутливим для впливу зовнішніх факторів, таких як родина, школа та оточення. Дитина активно вбирає в себе цінності через спостереження, спілкування та моделювання поведінки оточуючих. Важливо створити

підтримуюче середовище, що сприяє позитивним ціннісним установкам, які будуть визначати моральний компас дитини на майбутні етапи її життя. В рамках Нової української школи важливим є злагоджений вплив всіх учасників виховного процесу: учнів, педагогів, батьків, громадських діячів тощо. І він передбачає комплексне об'єднання виховних потужностей шкільного середовища.

1.3. Позакласна робота як засіб формування ціннісних орієнтацій молодших школярів

У контексті вимог НУШ одним із ефективних засобів виховання учнів є позакласна робота, яка має на меті не лише формування різноманітних здібностей, а й ціннісних орієнтацій. У позаурочний час здобувачі початкової освіти здобувають нові знання та вміння, формуються як особистості у толерантному та демократичному середовищі, вчаться працювати в команді, розвивають творчість та ініціативу. Усі ці фактори сприяють формуванню ціннісних орієнтацій учнів [51].

Розкриємо сутність поняття «**позакласна робота**». Аналіз педагогічних праць учених показав, що існують різні трактування цього поняття.

В «Українському педагогічному словнику» за редакцією С. Гончаренка зазначається, що поняття «позакласна робота» є невід'ємною частиною освітнього процесу і формою організації дозвілля учнів. Позакласні виховні заходи організовуються і проводяться в позаурочний час органами шкільного самоврядування за активної допомоги і при тактовному керівництві з боку педагогічного колективу, зокрема класного керівника. Позакласна робота тісно пов'язана з навчально-виховною діяльністю [23, с. 263]. Отже, позакласна робота є невід'ємним компонентом освітнього процесу, який спрямований на організацію дозвілля здобувачів освіти.

О. Поліщук подає таке визначення поняття «позакласна робота»: «Позакласна робота – це складова частина навчально-виховної роботи

школи, яка є однією з форм організації дозвілля учнів, а також сукупністю різних видів діяльності, що володіє широкими можливостями позитивної дії на учнів, є самостійною сферою навчально-виховної роботи вчителя, яка здійснюється у взаємозв'язку з роботою на уроці» [65]. Отже, позакласна робота, за переконанням дослідниці, є невід'ємною складовою освітнього процесу, яка передбачає різні види діяльності учнів і підпорядковується інтересам учнів.

О. Поліщук вважає, що позакласна виховна робота – це потужний виховний засіб, адже саме під час позакласної роботи учень розкриває себе, свої уподобання, вміння, цінності, переконання [66]. Як бачимо, позакласна робота являє собою важливий засіб виховання, який допомагає розкривати вихованцю свої уподобання, цінності, вміння та вподобання.

На думку Л. Кондрашової, О. Лаврентьєва і Н. Зеленкової, позакласна робота – це складова частина навчально-виховної роботи школи, один із способів організації дозвілля учнів, проведення соціально-педагогічної роботи з ними в рамках вивчення навчального предмету чи освітньої галузі [37, с. 10]. Дослідниці зауважують, що в процесі позакласної роботи відбувається соціалізація учнів – як в рамках навчання, так і поза ним.

Поняття «позакласна робота», за переконанням Л. Базильчук, слід тлумачити як «різноманітну освітню й виховну діяльність педагогічного колективу школи в позаурочний час, спрямовану на задоволення інтересів і запитів дітей» [1]. Отже, на думку вченого, позакласна робота представляє собою виховну діяльність, яка задовольняє всі інтереси та запити учнів.

Таким чином, узагальнюючи погляди вчених, слід сказати, що позакласна робота є невід'ємною складовою освітнього процесу та ефективним засобом розширення, поглиблення і вдосконалення знань здобувачів початкової освіти, розвитку їх здібностей та нахилів, розширення їх кругозору, формування пізнавального інтересу. Орієнтація на різнобічний розвиток особистості учня, його здібностей і талантів на сьогодні виступає пріоритетним напрямом освітнього процесу. Для цього необхідно

обов'язково поєднувати діяльність молодших школярів під час проведення основного освітнього процесу і діяльність після нього, тобто позакласну діяльність.

Будучи складовою частиною освітнього процесу, позакласна робота спрямована на досягнення загальної мети навчання і виховання – засвоєння здобувачем початкової освіти необхідного для життя в суспільстві соціального досвіду й формування системи цінностей, що приймається суспільством. Позакласна робота спрямована на вирішення головного завдання – формування в молодшого школяра загальнолюдських цінностей, позитивної Я-концепції, складовими якої є: упевненість у доброзичливому ставленні до самого себе й до інших людей; переконаність в успішному оволодінні тим чи іншим видом діяльності; відчуття власної гідності й значущості.

У сучасних умовах роль позакласної діяльності зростає, адже участь у ній дає змогу поглибити знання, розвинути здібності, доцільно й розумно заповнити вільний час. Позакласна діяльність володіє потужним потенціалом формування моральної свідомості, дає їм змогу навчитися самостійно здобувати моральні знання та творчо їх використовувати. Організатором позакласної діяльності є класний керівник та заступник директора з виховної роботи, до обов'язків яких входить не лише навчання і виховання та організація учнівської роботи, але й підготовка його до праці, розвиток моральних якостей особистості, зокрема і формування ціннісних орієнтацій.

Позакласні заходи дозволяють вчителям спілкуватися з учнями у невимушеній формі та сприяють їх моральному вихованню. Протягом позакласної роботи широко використовуються цікаві форми і методи роботи, що розвивають ініціативу, творчість та винахідливість в учнів [66].

Позакласні заняття сприяють створенню в школі багатой духовної атмосфери та сприяють розвитку пізнавальних інтересів, потреб і практичних навичок здобувачів початкової освіти. Гурткові заняття, клуби, екскурсії, конкурси, вікторини, а також завдання з позакласного читання та практичні

роботи заохочують у молодших школярів активний інтерес до знань, життя та праці. Ці позакласні заходи створюють можливості для виховання моральних принципів, патріотизму, чесності та культурної поведінки у здобувачів початкової освіти.

Позакласна робота являє собою добровільну діяльність учнів початкових класів, спрямовану на розширення та удосконалення їх знань, умінь і навичок, а також розвиток творчих здібностей, самостійності та інтересу до навчання позаурочно. Вона враховує вподобання та бажання здобувачів початкової освіти, стає цікавою та задовольняє їхні потреби та запити. Головною особливістю позакласної роботи є виходження за межі стандартної шкільної програми.

За переконанням О. Поліщук, позакласна діяльність сприяє розвитку мислення молодших школярів, виховує у них повагу до праці та почуття відповідальності за виконану справу. Вона також сприяє формуванню дисциплінованості, ініціативності та творчості. Організація позакласної роботи стає успішною завдяки керівній ролі вчителя. Вчитель повинен дати змогу створити у дітей стійкий інтерес до різноманітних видів діяльності, а для досягнення цілей вчасно готуватися до проведення конкретних заходів [65].

Ціннісні орієнтири – це «актуальні і перспективні цілі, плановані результати освіти, що вирішальною мірою визначають зміст і методику освітнього процесу». Формування ціннісних орієнтацій у молодших школярів, їх застосування в поведінці є важливими у період становлення особистості, тому що соціальні наслідки вчинку ще важко передбачити і врахувати їх у своїй поведінці [51].

У контексті вимог НУШ важливо налагодити освітній процес таким чином, щоб учні початкової школи систематично здобували знання та уявлення, опинялися у таких життєвих ситуаціях, що сприяють емоційному переживанню отриманих знань, а отже – їх усвідомленню і закріпленню. Ця проблема має велике значення не тільки для багатьох

педагогів-практиків у їхній навчально-виховній діяльності, а й вчених-науковців, що досліджували означену проблему протягом років.

Ціннісні орієнтації молодших школярів є об'єктом виховання і цілеспрямованого впливу. Відмінності в ціннісних орієнтаціях є ознакою духовного становлення та самореалізації особистості, показником здатності жити серед людей, тобто в суспільстві. Завдання і покликання полягають в тому, щоб зміцнити й утвердити моральні цінності майбутнього спеціаліста, які здобуваються через багато чинників, зокрема і позакласну діяльність [11].

Позакласна робота розрізняється за такими формами: індивідуальна, групова та масова.

При організації індивідуальної позакласної діяльності, класний керівник спочатку враховує інтереси молодших школярів і планує індивідуальні завдання для окремих учнів, пізніше об'єднує їх у тимчасові групи згідно з виявленими інтересами.

Основу всіх позакласних заходів становить гурткова робота, яка поєднує індивідуальний творчий підхід кожного учня з колективною діяльністю. Ця форма роботи має на меті виховувати почуття моральності, колективізму та відповідальності за доручену справу, а проводиться вона за чіткою програмою, розробленою вчителем.

До масових позакласних занять належать ранки, виставки робіт учнів, туристичні походи тощо. Ці заходи проводяться згідно з типовими програмами для загальноосвітніх шкіл та програмами, створеними окремими педагогами [65].

Будь-яка з форм позакласної діяльності, що використовується в освітньому процесі, спрямована на розширення знань молодших школярів про взаємозв'язок у стосунках між людиною, наукою і світом. Ціннісні орієнтації покликані: сформувати в учнів початкової школи чіткі критерії етичної і естетичної оцінки життєвих подій; виробити активну, відповідальну життєву позицію; розробити алгоритм процесу самоусвідомлення та самопізнання; встановити критерії оцінки власної особистості. Згодом така

орієнтація на справжні людські цінності, що формуються в різних формах позакласної діяльності учнів, є важливими як для особистості, так і для суспільства в цілому, – допоможе подолати типову вікову кризу, не порушуючи рівномірності проявів результатів виховної діяльності.

Методика формування ціннісних орієнтацій у молодших школярів під час позакласної виховної роботи включає розкриття як традиційних, так і новаторських форм і методів, які сприяють найбільш ефективному вихованню цінностей.

З урахуванням специфіки організації і здійснення позакласної виховної роботи нами було виокремлено і подано в таблиці 1.3 найбільш ефективні форми формування ціннісних орієнтацій в молодших школярів.

Таблиця 1.3.

**Форми організації і здійснення позакласної виховної роботи учнів
молодшого шкільного віку з формування у них ціннісних
орієнтацій**

Традиційні форми	Інтерактивні форми
змагання	сюжетні заняття-ігри
тематичні ранки	ігри-перевтілення
екскурсії (умовні, віртуальні)	рольові ігри
вікторини	умовні навчально-пізнавальні подорожі по рідному краю
заняття тематичного гуртки, секції, клубу	активні (практичні) форми
свята, виставки	дидактичні інтерактивні ігри
дидактичні ігри	інтерактивні міні-театри
суспільно корисна робота	аукціони добрих справ

Організація позакласної виховної роботи, спрямованої на формування морально-ціннісних орієнтацій в учнів закладів загальної середньої освіти, включає такі структурні елементи:

1. Дидактична мета, що передбачає збагачення освітньо-виховного змісту особистісним компонентом, спрямованим на формування мотиваційно-ціннісних якостей та життєвого досвіду учнів.

2. Теоретична і практична значущість, яка допомагає розвивати інтелектуальні, емоційно-ціннісні та діяльнісно-практичні аспекти морально-

ціннісних орієнтацій молодших школярів у ході позакласної виховної роботи.

3. Педагогічна ефективність, що сприяє розвитку соціально значущої морально-орієнтованої діяльності та залученню учнів до різних видів суспільно корисної співпраці.

4. Географічні та часові межі практичного застосування, що обмежують реалізацію певних форм позакласної роботи [63].

Отже, у контексті вимог НУШ позакласна діяльність є ефективним засобом формування ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти. Організація різноманітних позакласних виховних заходів створює широкі можливості для формування в молодших школярів патріотизму, толерантності, чесності, справедливості, моральності, милосердя, співпереживання, культури поведінки, самостійності. Формування в учнів початкової школи ціннісних орієнтацій, їх реалізація в діяльності та поведінці є визначним у період становлення особистості молодшого школяра.

1.4. Педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами позакласної роботи

В умовах НУШ формування ціннісних орієнтацій учнів початкової школи потребує створення педагогічних умов, що сприяють вирішенню таких аксіологічних завдань:

- вільний розвиток позитивно значущих ціннісних орієнтацій;
- поглиблене розуміння ціннісних орієнтацій;
- широке співвідношення ціннісних орієнтацій та загальної системи цінностей;
- перенесення значущих ціннісних орієнтацій на різні життєві ситуації;
- самостійне дослідження нових цінностей, які приваблюють їх особисто.

Процес створення педагогічних передумов та механізмів розвитку ціннісних орієнтацій у дітей початкової школи є інтегрованим, об'єднуючи практичні, освітні та дослідницькі аспекти. Цей процес націлений на формування ціннісних позицій, які відповідають загальноприйнятим цінностям та адаптовані до сучасних реалій.

На нашу думку, ефективним засобом формування ціннісних орієнтацій молодших школярів є позакласна робота. Ми вважаємо, що формування ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти за допомогою засобів позакласної роботи успішно здійснюватиметься за дотримання наступних педагогічних умов:

- 1) урахування вікових та індивідуальних особливостей молодшого шкільного віку;
- 2) створення позитивного виховного середовища початкової школи;
- 3) реалізація виховних впливів на когнітивному, емоційному, поведінковому рівнях;
- 4) поетапне, системне та цілеспрямоване впровадження засобів позакласної роботи, спрямованих на формування ціннісних орієнтацій молодших школярів.

Розкриємо сутність та зміст вказаних педагогічних умов.

***Перша умова** – урахування вікових та індивідуальних особливостей молодшого шкільного віку.*

Урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів під час формування ціннісних орієнтацій є важливою умовою для успішного виховання моральної свідомості та етичних цінностей у молодших школярів.

Молодший шкільний вік є періодом інтенсивного росту та розвитку особистості. В учнів формується самоідентифікація, система цінностей, розуміння свого місця в суспільстві. Вікові особливості впливають на їхню здатність сприймати, розуміти та приймати моральні норми та цінності. Наприклад, діти молодшого шкільного віку можуть бути більш вразливими

до зовнішніх впливів та потребувати спеціального підходу до формування їхньої моральної свідомості.

У молодшому шкільному віці починають активно розвиватися когнітивні функції, зокрема здатність аналізувати інформацію, приймати рішення та розуміти абстрактні поняття. Формування ціннісних орієнтацій повинно відповідати цим можливостям розвитку та враховувати їхній віковий рівень.

Щодо індивідуальних особливостей учнів молодшого шкільного виду можемо зауважити наступне. Кожен учень є унікальним, і він має власні індивідуальні потреби, інтереси, досвід, власні таланти, інтереси, схильності та особливості розвитку. Урахування цих особливостей дозволяє адаптувати методику роботи та підходи до кожного учня окремо, стимулюючи його активну участь у формуванні ціннісних орієнтацій.

Формування ціннісних орієнтацій, ураховуючи індивідуальність дітей, може підвищити ефективність навчання та виховання. Якщо виховний процес відповідає індивідуальним потребам та інтересам учнів, то вони більш готові засвоювати моральні цінності.

Урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів дозволяє підбирати методи та засоби виховання, які найбільш ефективно впливають на кожного учня. Це допомагає створювати психологічно комфортне середовище для дітей, створює довіру та розуміння між вчителем та учнем. Коли учень відчуває, що його власна унікальність урахована, це сприяє більш ефективному сприйняттю виховних впливів.

Молодший шкільний вік можна назвати сенситивним періодом у розвитку всіх аспектів пізнання. Властивості психіки молодших школярів, такі як придатність до впливу, гнучкість та чутливість нервової системи, сприяють формуванню ціннісних орієнтацій. При вступі до школи в учнів розвиваються нові мотиви діяльності та ціннісні уявлення.

О. Давидюк [24] і Г. Тарасенко [78] вказують на такі особливості формування ціннісних орієнтацій у молодшому шкільному віці з врахуванням вікових та індивідуальних особливостей:

1. Домінування мотивації досягнення. Важливим аспектом є пріоритет мотивації досягнення. У молодшого школяра ціннісні уявлення формуються під впливом бажання досягнути успіху або уникнути невдач. Однією з ключових задач є сприяння розвитку мотивації досягнення успіху. Учень повинен розуміти, що досягнення успіху в його діяльності є важливим і необхідним, а не лише уникненням невдач та труднощів. Для цього, зазвичай, потрібна система різноманітних мотивів, інтересів, цілей, установок та потреб.

2. Нестача життєвого досвіду. Ціннісні уявлення молодшого школяра формуються, ураховуючи обмежений життєвий досвід, яким він володіє. Тому важливим завданням для педагогів та батьків є компенсування цієї дитячої нестачі в особистому досвіді через власний приклад, навчання та переконання. Велика частина поведінки молодших школярів визначається шляхом наслідування.

3. Розвиток рефлексії. Рефлексія надає можливість молодшому школяру об'єктивно оцінити свої дії та адекватно оцінити дії інших людей. Це сприяє формуванню ціннісних уявлень. Однією з завдань вчителя є сприяння розвитку навичок рефлексії у молодших школярів.

4. Операційний розвиток інтелекту. У молодшому шкільному віці дитина вже входить у стадію розвитку інтелекту, яка передбачає здатність до децентрації. Це означає, що вона може враховувати думку інших людей і порівнювати свою точку зору з реальними обставинами. Цей процес сприяє формуванню ціннісних ставлень до себе та навколишнього світу.

Отже, в процесі формування ціннісних орієнтацій у молодших школярів учителю необхідно враховувати індивідуальні та вікові особливості учнів. Важливо, щоб освітній процес відповідав рівню розвитку сприйняття, пам'яті, мислення та мовлення кожного учня, і щоб позакласні заняття були

цікавими, змістовними та пізнавальними для кожного здобувача початкової освіти.

Друга умова – створення позитивного виховного середовища початкової школи.

Однією з ключових педагогічних умов є створення позитивного, стимулюючого виховного середовища, яке активно впливає на формування ціннісних орієнтацій. Це може бути досягнуто через організацію цікавих, різноманітних та відкритих заходів позакласної діяльності, які спонукають учнів до пізнання, дослідження і висловлення своїх ціннісних уявлень.

У початковій школі важливо створити відкрите та дружнє виховне середовище, в якому учні та вчителі є рівноправними учасниками виховного процесу. Таке інтерактивне середовище дає можливість всім учасникам взаємодіяти та обмінюватися ролями, сприяючи створенню власного розуміння матеріалу, який має моральний зміст та спрямування. Кожен учасник вносить свій власний особистий внесок у виховний процес. Крім того, добрі та відкриті стосунки між педагогами та учнями базуються на принципах гуманності, взаємодовіри та співпраці, що сприяє самореалізації учнів та створює атмосферу психологічної безпеки, знижує емоційний стрес та сприяє розвитку таких цінностей, як толерантність, доброзичливість та відповідальність тощо [63].

Виховне середовище у початковій школі, згідно з В. Ягуповим, має ряд важливих функцій:

1. Ціннісно-орієнтаційна функція: розкриває сутність моральної спрямованості колективу, визначає його соціальну цінність, мету, цілі, мотиви та перспективи розвитку. Учні формують громадську думку щодо різноманітних суспільних явищ, обговорюють їх і створюють колективні погляди, які впливають на формування ціннісних орієнтацій дитини.

2. Адаптаційна функція: забезпечує входження учнів у ритм шкільного життя та необхідну адаптацію свідомості, психіки та анатомічно-фізіологічної сфери дитини до умов виховного процесу.

3. Емоційна функція: забезпечується створенням позитивного соціально-психологічного клімату і морально-психологічної атмосфери. Це важливо для відчуття комфорту та позитивного емоційного настрою учнів в класі.

4. Організаційна функція: сприяє процесам самоорганізації, самоуправління та самовдосконалення особистості учня. Створюються умови для виявлення здібностей кожного учня, встановлюється взаємна відповідальність та надається підтримка та допомога.

5. Коригувальна функція: ураховує ступінь розвитку загальних правил поведінки, яких дотримуються учні в класі та школі, включаючи колективні думки, традиції та правила поведінки [89].

Усі ці функції допомагають створити сприятливе виховне середовище, яке сприяє формуванню ціннісних орієнтацій.

Третя умова – реалізація виховних впливів на когнітивному, емоційному, поведінковому рівнях.

Ця умова є важливою і необхідною, оскільки ціннісні орієнтації формуються не тільки через слова, а й через дії та емоції. Вплив на всі три рівні дозволяє здобувачам початкової освіти відчути, розуміти та внутрішньо усвідомити цінність тих чи інших моральних норм та цінностей. Тому розглянемо реалізацію виховних впливів на кожному рівні.

На когнітивному рівні, намагаючись формувати ціннісні орієнтації учнів, важливо сприяти розвитку їхнього критичного мислення, аналітичних здібностей та здатності до абстрагування. Це можливо завдяки наданню учням можливості вивчати та аналізувати різноманітні аспекти цінностей, досліджувати власні переконання та розуміти їхні суспільні наслідки. На цьому рівні важливо надавати учням знання про різні цінності, моральні принципи та норми. Учні мають розуміти, що таке добро і зло, які цінності є важливими для суспільства та для їхньої особистості.

Відповідно до емоційного рівня ключову роль у формуванні та усвідомленні ціннісних орієнтацій грають емоції. Співпраця зі здобувачами

початкової освіти вимагає розуміння та врахування їхніх емоційних реакцій на різні життєві ситуації. Важливо створити сприятливу атмосферу взаєморозуміння та відкритості, щоб учні могли відчувати підтримку в процесі формування своїх цінностей.

Беручи до уваги поведінковий рівень, важливо надати можливість учням виражати свої цінності у практичних діях та взаємних відносинах з оточуючими. Учні повинні навчатися виявляти свої цінності через свої вчинки і поведінку. Педагоги повинні створювати ситуації, де учні можуть упроваджувати свої ціннісні орієнтації в реальному житті, допомагаючи імітувати ситуації, де ці цінності можуть бути важливими.

На нашу думку, для дотримання вказаної педагогічної умови формування ціннісних орієнтацій важливо:

1. Планувати і проводити виховні заходи, які охоплюють всі рівні: когнітивний, емоційний та поведінковий.

2. Створювати відкрите та толерантне виховне середовище, де здобувачі початкової освіти можуть відчувати підтримку та довіру для висловлення своїх думок та переживань.

3. Забезпечувати можливості для практичного виявлення цінностей через участь у спільних проєктах, групових діях та волонтерських або інших активах.

4. Розвивати емпатію та вміння розуміти точку зору інших, що сприяє формуванню толерантності та загальнолюдських цінностей.

***Четверта умова** – поетапне, системне та цілеспрямоване впровадження засобів позакласної роботи, спрямованих на формування ціннісних орієнтацій молодших школярів.*

Зважаючи на важливість формування ціннісних орієнтацій через поетапне, системне та цілеспрямоване впровадження засобів позакласної роботи, розглянемо кожен її етап більш детально:

1. Поетапне впровадження.

Виховна робота має організовуватися та проводитися відповідно до певних послідовних етапів. Кожен етап має свою конкретну мету і завдання, спрямовані на формування певних цінностей. Поетапне включення засобів дозволяє здобувачам освіти поступово усвідомлювати нові цінності. Ми умовно розділили поетапне впровадження засобів позакласної роботи, спрямованих на формування ціннісних орієнтацій молодших школярів на три послідовні етапи:

– перший етап передбачає ознайомлення молодших школярів з основними загальними поняттями про цінності та їх значенням у житті; учні навчаються розрізняти поняття «добро» та «зло», «правильно» та «неправильно». На цьому етапі ефективними є ігри, казки, вірші та інтерактивні методи, щоб дітей зацікавити і зрозуміло пояснити базові поняття;

– другий етап передбачає використання засобів позакласної роботи, які спрямовані на розширення розуміння здобувачами початкової освіти цінностей, із якими вони ознайомилися на першому етапі, у різних сферах життя, таких як сім'я, дружба, навколишнє середовище, клас тощо. На цьому етапі ефективними є конкретні ситуації і вправи, за допомогою яких учні набувають практичний досвід усвідомлення цінностей;

– третій етап полягає в розгляді складніших понять на основі раніше вивчених, такі як відповідальність, справедливість, толерантність тощо; учні усвідомлюють, як ці цінності впливають на їхню поведінку та взаємини з іншими людьми.

2. Системне впровадження.

У цьому аспекті важливо, щоб виховна позакласна робота була взаємопов'язаною і включеною в загальну систему освіти. Виховання цінностей має бути частиною освітнього процесу і включеним в різні предмети і виховні заходи. Це означає, що виховання цінностей повинно бути органічно пов'язане з освітнім процесом та урахувати специфіку

вікових та індивідуальних особливостей кожного учня. Засоби позакласної роботи повинні доповнювати та підсилювати вплив виховання.

Системність також означає співпрацю між вчителями, батьками та адміністрацією школи для спільного формування ціннісних орієнтацій учнів.

Системне впровадження засобів позакласної роботи допомагає:

- забезпечити цілісність та послідовність виховної роботи;
- впливати на формування ціннісних орієнтацій як невід'ємної частини освітнього процесу;
- забезпечити індивідуальний підхід до кожного учня;
- упроваджувати корекційні заходи за необхідності.

3. Цілеспрямоване впровадження.

Цей аспект передбачає чітке визначення цілей виховної роботи та конкретних завдань для досягнення цих цілей. Наприклад, однією з цілей ціннісного виховання може бути розвиток у здобувачів початкової освіти поваги до природи. Для досягнення цієї мети можуть бути окреслені такі завдання, як вивчення екологічних проблем, участь у природоохоронних акціях тощо.

Для виконання цієї умови вчителі повинні систематично визначати свої цілі та стратегії виховної діяльності, а також оцінювати їх результати та коригувати свою роботу відповідно до потреб та успіхів молодших школярів.

Усі ці етапи важливі для успішного формування ціннісних орієнтацій у молодших школярів. Їх поєднання утворює комплексний підхід, що сприяє якісному вихованню та освіті учнів.

Кожна із визначених нами педагогічних умов спрямована на формування ціннісних орієнтацій молодших школярів. Важливо зауважити, що окремо взята умова самотійно не зможе забезпечити процес формування ціннісних орієнтацій; лише їх комплексний характер гарантує ефективність цього процесу.

Таким чином, нами визначено та описано педагогічні умови, за яких процес формування ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами

позакласної роботи буде ефективним. Це такі: урахування вікових та індивідуальних особливостей молодшого шкільного віку; створення позитивного виховного середовища початкової школи; реалізація виховних впливів на когнітивному, емоційному, поведінковому рівнях; поетапне, системне та цілеспрямоване впровадження засобів позакласної роботи, спрямованих на формування ціннісних орієнтацій молодших школярів.

Висновки до розділу 1

1. Ціннісні орієнтації є важливим і невід'ємним компонентом структури особистості. Вони являють собою центр свідомості, де зосереджуються думки і почуття людини, і відповідають за багато життєвих аспектів. Ціннісні орієнтації допомагають пояснити і вивчати спрямованість діяльності особистості на різних етапах життя. Вони також впливають на поведінку і ставлення до соціального оточення, визначаючи моральну спрямованість та активність особистості молодшого школяра.

2. Вивчення психологічної, педагогічної та методичної літератури показало, що у контексті вимог НУШ питання формування ціннісних орієнтацій молодших школярів є важливим й необхідним, адже актуальним завданням сучасної початкової освіти є засвоєння учнями відповідно до вікових особливостей різних видів соціального досвіду, системи цінностей суспільства, морально-правових норм, традицій, формування таких особистісних якостей, як здатність взаємодіяти з іншими, співпрацювати в групі, брати на себе відповідальність.

3. Позакласна діяльність є ефективним засобом формування ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти. Організація різноманітних позакласних заходів створює широкі можливості для формування в молодших школярів патріотизму, толерантності, чесності, справедливості, моральності, милосердя, співпереживання, культури поведінки, самостійності. Формування в учнів початкової школи ціннісних орієнтацій, їх

реалізація в діяльності та поведінці є визначним у період становлення особистості молодшого школяра.

4. Процес формування ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами позакласної роботи буде ефективним за таких умов: урахування вікових та індивідуальних особливостей молодшого шкільного віку; створення позитивного виховного середовища початкової школи; реалізація виховних впливів на когнітивному, емоційному, поведінковому рівнях; поетапне, системне та цілеспрямоване впровадження засобів позакласної роботи, спрямованих на формування ціннісних орієнтацій молодших школярів. Окремо взята кожна умова самотійно не зможе забезпечити процес формування ціннісних орієнтацій; лише їх комплексний характер гарантує ефективність цього процесу.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ 1 КЛАСУ ЗАСОБАМИ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ

2.1. Стан досліджуваної проблеми в практиці Нової української початкової школи

У контексті вимог Нової української школи одним із провідних напрямів професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів є розвиток та формування у здобувачів початкової освіти ціннісних орієнтацій. Для вивчення цієї проблеми в практиці шкільної освіти ми провели опитування вчителів початкових класів Криворізької гімназії № 58 Криворізької міської ради. Нашою метою було визначити найбільш ефективні шляхи формування ціннісних орієнтацій у молодших школярів, а також проаналізувати досвід роботи вчителів початкових класів України щодо формування ціннісних орієнтацій учнів початкової школи засобами позакласної роботи.

Перший етап нашої роботи полягав у проведенні анкетування вчителів початкових класів. Нами було розроблено анкету (додаток А), яка дала можливість вивчити погляди педагогів на ті фактори, що впливають на формування ціннісних орієнтацій молодших школярів, а також визначити, які засоби позакласної роботи використовують вчителі початкових класів для формування ціннісних орієнтацій у здобувачів початкової освіти. В анкетуванні взяли участь 12 вчителів початкових класів, зокрема 6 вчителів Криворізької гімназії № 58 та 6 вчителів Криворізької гімназії № 51.

Для вчителів початкових класів нами було складено опитувальник, який передбачав сім запитань:

1. Що для Вас означає поняття «ціннісні орієнтації»?

2. Як Ви вважаєте, чи є важливим в умовах НУШ формувати ціннісні орієнтації в здобувачів початкової освіти? Чому?

3. Які цінності насамперед повинні бути сформовані у дитини молодшого шкільного віку?

4. На Вашу думку, які фактори впливають на формування ціннісних орієнтацій у молодшого школяра?

5. На Вашу думку, які засоби слід використовувати для більш ефективного формування і розвитку ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти?

6. Чи залучаєте Ви своїх учнів до позакласної виховної діяльності з метою формування в них ціннісних орієнтацій?

7. Які, на Вашу думку, засоби позакласної виховної роботи є найбільш ефективними для формування ціннісних орієнтацій молодших школярів?

Проаналізувавши відповіді вчителів, ми дійшли таких висновків.

Відповідаючи на перше запитання «Що для Вас означає поняття «ціннісні орієнтації»?», вчителі відповіли по-різному: 33,33 % респондентів розуміють поняття «ціннісні орієнтації» як «загально-людські орієнтири, що відображають життєвий досвід», 33,33 % – «виховання ієрархії важливих та найкращих рис людини», 33,34 % – «пріоритети та життєві цінності, на які важливо орієнтуватися особистості в своїй життєдіяльності». Учителів, які не змогли дати відповідь на це запитання, не було.

Аналіз відповідей на друге запитання анкети «Як Ви вважаєте, чи є важливим в умовах НУШ формувати ціннісні орієнтації в здобувачів початкової освіти? Чому?» дав нам змогу встановити, що на перше підпитання 100 % відповіли «так», а на друге підпитання «Чому?» вчителі дали такі відповіді: 33,33 % – «тому, що ми виховуємо особистість, яка зростає у соціумі», 16,67 % – «тому, що це можливо за будь яких умов», 33,33 % – «тому, що ціннісні орієнтації дозволяють співвідносити потреби з мотивами та інтересами особистості», 16,67 % – не дали відповідь на це підпитання.

Відповіді на третє запитання «Які цінності насамперед повинні бути сформовані у дитини молодшого шкільного віку?» дозволили нам з'ясувати, що більшість вчителів, а саме 66,66 % назвали такі ціннісні орієнтації, як-от: повага, людяність, гідність, милосердя, щедрість, життя та сім'я, 16,67 % опитаних зазначили духовні і моральні цінності. Решта 16,67 % вчителів назвали «уміння аналізувати свої вчинки, розуміти і сприймати емоції».

Відповідаючи на четверте запитання анкети «На Вашу думку, які фактори впливають на формування ціннісних орієнтацій у молодшого школяра?», ми змогли визначити, що 83% вчителів зазначили такі фактори, як-от: приклад дорослих, вчителів, коло спілкування, виховні заходи та сімейне виховання, 17% опитаних вказали наступні: спільні ідеї, сімейні та шкільні традиції, культурне середовище.

Аналіз відповідей на п'яте запитання «На Вашу думку, які засоби слід використовувати для більш ефективного формування і розвитку ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти?» встановив, що 66,66 % вчителів вважають ефективними і результативними такі засоби виховної роботи, як: виховні години, бесіди, тренінги, обговорення, 16,67 % респондентів визначили наступні: ранкове коло, спілкування, батьківські збори з учнями, зустрічі з відомими людьми; інші 16,67 % педагогів зазначили похвалу учнів за гарні вчинки, використання ЗМІ.

Аналізуючи відповіді на шосте запитання «Чи залучаєте Ви своїх учнів до позакласної виховної діяльності з метою формування в них ціннісних орієнтацій?» ми побачили, що 100% вчителів початкових класів залучають своїх учнів до позакласної виховної роботи з подальшим формуванням ціннісних орієнтацій.

На сьоме запитання «Які, на Вашу думку, засоби позакласної виховної роботи є найбільш ефективними для формування ціннісних орієнтацій молодших школярів?» 33,34 % респондентів зауважили, що всі засоби разом допоможуть формуванню ціннісних орієнтацій учнів, 66,66 % відповіли, що

ефективними є екскурсії, ранкові кола, вечірні зустрічі, виховні заходи, КТС, тематичні тижні.

Таким чином, аналіз відповідей вчителів початкових класів на запитання анкети дає змогу нам побачити, що вчителі вважають важливим формування і розвиток ціннісних орієнтацій у здобувачів початкової освіти, так як це є однією з головних цілей НУШ. І ми помітили, що більшість вчителів активно залучають своїх учнів до позакласної діяльності та використовують різні засоби виховної роботи.

Приклади відповідей учителів на запитання анкети подано в додатку Б.

Наступним етапом нашої роботи було аналіз досвіду використання засобів позакласної діяльності для формування ціннісних орієнтацій молодших школярів у педагогічній практиці вчителів початкових класів України. Нами було проаналізовано досвід 5 вчителів початкової школи. Подаємо результати цього аналізу.

1. Улітко Тетяна Миколаївна – учитель початкових класів Світлодарської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Світлодарської міської військової адміністрації Бахмутського району Донецької області [82].

Т. Улітко як вчитель початкових класів і класний керівник велику увагу приділяє формуванню моральних цінностей. Серед завдань морального виховання виділяє такі:

- розширити, поглибити і систематизувати знання учнів про моральні норми та правила культурної поведінки;
- формувати співчутливе ставлення до оточуючих людей і природи;
- розвивати здатність учнів справедливо оцінювати власну поведінку та поведінку інших, узагальнювати й накопичувати досвід моральної поведінки [82].

Вирішуючи ці завдання Т. Улітко, намагається сформувати у школярів бажання проявляти культурну поведінку, дотримуватися морально-етичних норм та формувати негативне ставлення до антисоціальних проявів у навколишньому житті. Цю роботу вона розпочала з першого заняття з

першокласниками. Для досягнення поставленої мети вчителька намагалась урізноманітнювати виховні позакласні заняття, проводячи їх у формі:

- бесід («Культура поведінки у школі», «З добрим водися, а лихого стережися»);
- інсценізації віршів, казок, оповідань;
- конкурсів;
- вікторин («Хто найрозумніший», «Що? Де? Коли?»);
- свят («Моя мама краща в світі», «У світі казок»);
- прогулянок, екскурсій;
- рольових ігор («Хто першим вітається», «Так чи ні?») [82].

Т. Улітко зазначає, що дуже важливо, як школа допомагає молодому поколінню розвивати свій найцінніший природний ресурс – серце і душу. Цьому потрібно навчати в школі, щоб учні могли мати власну думку і висловлювати її. Тому що в майбутньому їм доведеться робити вибір і приймати рішення, які вплинуть на їхнє життя, їхні сім'ї та суспільство в цілому. У цьому плані дуже важливо, в якій школі і як вчиться молодший школяр. В. Сухомлинський працював над цією проблемою протягом усього свого життя та присвятив їй свої численні педагогічні і літературні твори. І саме Т. Улітко спиралась на досвід відомого педагога, вона вважає, що твори В. Сухомлинського доцільніше використовувати в моральному вихованні учнів [82]. Саме творчість В. Сухомлинського надихнула педагога на укладання збірки на основі творів В. Сухомлинського «Чи важко бути людиною?», яку вона використовувала для формування моральних цінностей молодших школярів.

2. Короход Наталія Іванівна – учитель початкових класів Вигінської філії I-II ступенів опорного закладу «Бритівський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів» Шабівської сільської ради Білгород-Дністровського району, Одеської області [38].

Головною метою виховної позакласної роботи Н. Короход є створення умов для особистісної самореалізації, враховуючи здібності, соціальні та

особисті інтереси особистості учня; формування мікроклімату в колективі учнів, що сприятиме творчому розвитку кожного здобувача освіти та формування в них ціннісних орієнтацій. Вчителем були поставлені наступні завдання: допомогти учням подолати виклики дистанційного навчання та адаптуватися до шкільного життя, продовжувати вживати заходів для згуртування дитячих колективів, продовжувати спрямовувати самостійність у низці видів діяльності та практик, як зазначено у вимогах та рекомендаціях НУШ. Щодо атмосфери в класі, між здобувачами освіти встановлені доброзичливі стосунки, учні цікавляться справами один одного, діляться своїми враженнями з класом. Як класний керівник вона надавала великого значення морально-етичному вихованню своїх учнів [38].

Н. Короход формує ціннісне ставлення до себе, до культури і здоров'я через популяризацію здорового способу життя з використанням здоров'язберезувальних технологій. Зокрема, педагог практикує проведення динамічних пауз, пальчикових та дихальних гімнастик, проведення бесід з техніки безпеки «Профілактика дитячого травматизму» та ін. [38].

Формуючи ціннісне ставлення до праці, Н. Короход були проведені такі заходи: акція «Чисте село», виховна година на тему «Ми за чисте довкілля», рейди «Війна королю Бруду» [38].

Формування ціннісного ставлення до природи здійснювалося через різноманітні заходи, такі як екскурсії, проведення годин милування природою, зокрема, «Танок осіннього листя». Вчителькою були організовані акції, такі як-от: «Озеленення свого класу», «Зроби чистим село», «Збережемо лісову красуню» та «Допомога зимуючим птахам». Також клас разом з класним керівником виготовили годівничку для птахів та регулярно їх годували взимку [38].

У процесі чітко спланованої виховної роботи відчутні помітні зміни в інтелектуальному та моральному розвитку учнів, їх успішній соціалізації. За спостереженнями Н. Короход, здобувачі освіти почали проявляти

незалежність, виявляти доброзичливість у спілкуванні, бути відкритими у вираженні емоцій та чутливими до моральних питань.

3. Омельчук Ірина Олександрівна – учитель початкових класів Радомишльського Опорного ліцею № 2 Житомирської області [60].

Учитель початкових класів І. Омельчук велику увагу приділяє формуванню моральних цінностей молодших школярів, зокрема громадянських та національних. На її думку, головна мета морально-етичного виховання у школі полягає у формуванні національної свідомості учнів, що обумовлено потребами та вимогами суспільства. У початкових класах закладається основа національних цінностей, які включають почуття любові до рідної Батьківщини, її символів, патріотичну гордість за минуле та сучасне України, а також повагу до рідної мови. З метою виховання справжніх патріотів та свідомих українців уже з перших уроків та виховних заходів учням прищеплюється любов до рідної держави, її символів, а також поваги до малої Батьківщини.

Учні І. Омельчук постійно беруть участь в акції «Малюнки воїнам», пишуть листи солдатам, твори та вірші про рідну Україну. Учитель, у свою чергу, проводить безліч позакласних виховних заходів національного спрямування, що в нас час є надзвичайно актуальним [60].

І. Омельчук вважає, що формування національної свідомості нерозривно пов'язане із громадянськими цінностями, які визначають права та обов'язки учня, спонукають до поваги до законів України та безсуперечне виконання їх. Невід'ємною частиною громадянської цінності є робота у сфері краєзнавства. Під час екскурсій вчитель з молодшими школярами не лише навчаються спостерігати за природою, але й визначають цінність природних ресурсів їхнього міста. Відвідують місцевий дендропарк та музей флори та фауни, вони отримують інформацію про рослинний та тваринний світ Радомишльщини [60].

Також І. Омельчук наголошує на цінності сім'ї в житті дитини. Сімейні цінності формують в учнів моральні основи сім'ї, стосунки поколінь, правила

та традиції сім'ї. Для формування сімейних цінностей вона створила і провела такі проєкти: «Наша класна родина» і «Родовідне дерево» [60].

Таким чином, на думку І. Омельчук, сприяння розвитку морально-етичних цінностей у молодших школярів є ключовим аспектом забезпечення щасливого життя для майбутніх поколінь, і для цього важливим є позакласна виховна робота.

4. Воронченко Юлія Миколаївна – учитель початкових класів Криворізької гімназії № 58 Криворізької міської ради.

Ю. Воронченко дотримується позиції, що НУШ має на меті сформувати й розвинути у молодших школярів ціннісні орієнтації такі як: духовні цінності, родинні цінності, естетичні почуття, гуманістичні почуття. Важливим завданням, на думку класного керівника, є формування таких цінностей, як співчуття до ближніх, любов до батьків, здорового ставлення до навколишнього середовища і природи, щастя в улюбленій справі, формування емоційної культури і бажання творити добро.

Вчитель вважає, що у моральному вихованні молодших школярів важливе місце посідають позакласні заходи з літературного читання. Учні початкової школи ще не повністю здатні розрізняти поведінку інших людей, тому вчителю важливо постійно наголошувати на усвідомленні позитивних та негативних аспектів. На позакласних заходах Ю. Воронченко намагається виховувати та розвивати в молодших школярів такі якості, як чуйність, доброту, милосердя та потребу в справжній дружбі.

Спираючись на те, що випускник НУШ – це особистість, інноватор та патріот, велику увагу вчитель приділяє вихованню патріота, формуванню громадянських та національних цінностей, патріотизму, що є актуальним в наш час.

Різноманітні заходи з патріотичного виховання Ю. Воронченко організовує як під час урочної, так і під час позакласної роботи. У школі для організації цього процесу проводилися години спілкування та уроки-пам'яті під назвою «Пам'ятаймо Героїв!». Учні завжди з великим бажанням беруть

участь у загальношкільних заходах, таких як акція «Подаруй солдату тепло», флешмоб «Серце миру» та акція «Допомога братам нашим меншим». Таким чином, вчитель заохочує всіх учнів до різних позакласних заходів.

Отже, уся проведена робота Ю. Воронченко в напрямку національно-патріотичного виховання спрямована на розширення соціальних знань учнів та формування в них ціннісного ставлення до сучасних подій.

5. Ткалік Інна Михайлівна – учитель початкових класів Криворізької гімназії № 58 Криворізької міської ради.

Педагогічна практика І. Ткалік спрямована на формування в учнів позитивних якостей, таких як доброзичливість, чуйність, благородність та порядність. У центрі її методики лежить піклування про дитину та розвиток її потенціалу. У процесі організації виховних заходів вона застосовує підхід, який поєднує індивідуальні, групові та колективні методи та форми позакласної роботи. Це сприяє розвитку творчої самодіяльності учнів та створенню сприятливого стилю життя у класному колективі.

Для розвитку емоційної сфери своїх учнів І. Ткалік проводить етичні бесіди, які впливають на свідомість і емоції молодших школярів. Ці бесіди сприяють появі різних емоцій, таких як радість, задоволення, захоплення, смуток, дивування та співчуття. Під час проведення виховних заходів вчителька створює ситуації, що викликають емоційні реакції, і це є важливим методом для підвищення ефективності виховних заходів.

Особливу увагу І. Ткалік приділяє ознайомленню з такими поняттями, як «Батьківщина», «любов до Батьківщини», «громадянин України», «традиції українського народу», «сім'я, родина, родовід», оскільки вони є важливими для формування цінностей у здобувачів початкової освіти. У навчанні використовує засоби народного мистецтва та творчості, особливо починаючи з творів народної поезії, щоб залучити своїх учнів до словесного мистецтва та допомогти їм розуміти основні аспекти людського буття і закони краси.

У своїй роботі над духовним розвитком учнів вона навчає їх навичкам ефективного спілкування та співпраці, виховує в здобувачів освіти толерантне ставлення до інших. Вчителька наголошує на важливості ввічливого та конструктивного виразу своїх думок, а також наданні практичних порад щодо того, як допомагати і підтримувати інших. Для цього вона використовує на позакласних заходах такі форми роботи, як робота в парах, у групах та міні групах.

Для досягнення поставлених цілей та завдань, І. Ткалік використовує різноманітні виховні технології, такі як години спілкування «Як зблизити наш учнівський колектив», «Як досягти вдосконалення», рольові ігри «Як правильно поводитися в транспорті», «Запрошення в гості». Також педагогом проводилися різноманітні виховні заходи, присвячені актуальним подіям та святковим датам, таким як «Символи моєї Батьківщини» та «Екологічна безпека серед нас».

Отже, аналізуючи досвід учителів початкових класів України, ми дійшли висновків, що проблема формування ціннісних орієнтацій молодших школярів в практиці НУШ є актуальною для педагогічних працівників. Учителі активно використовують позакласну роботу та різноманітні її засоби для формування в молодших школярів ціннісних орієнтацій (виховні години, бесіди, тренінги, акції, флешмоби, різноманітні конкурси тощо). Це все підкреслює значущість позакласної роботи в формуванні ціннісних орієнтацій молодших учнів, дозволяючи їм краще розуміти та усвідомлювати поняття добра, справедливості та взаємоповаги.

2.2. Визначення початкового рівня сформованості ціннісних орієнтацій молодших школярів

Дослідно-експериментальна робота проводилася впродовж 2023-2024 навчального року на базі двох закладів освіти: Криворізької гімназії № 58 Криворізької міської ради та Криворізької гімназії № 51 Криворізької міської

ради. Експериментом було охоплено 63 учні першого класу. Статус експериментального класу отримав 1 клас Криворізької гімназії № 58 (32 особи), статус контрольного класу – 1 клас Криворізької гімназії № 51 (31 особа).

Дослідження включало в себе такі етапи:

1. Перший етап (констатувальний) – на цьому етапі було проведено первинну діагностику рівня сформованості ціннісних орієнтацій молодших школярів.

2. Другий етап (формувальний) – на цьому етапі було розроблено компоненти експериментальної методики формування ціннісних орієнтацій молодших школярів, використовуючи засоби позакласної роботи, а також апробовано цю методику.

3. Третій етап (контрольний) – на цьому етапі було проведено повторну діагностику рівня сформованості ціннісних орієнтацій молодших школярів, зроблено аналіз та узагальнення отриманих експериментальних даних та сформульовані висновки.

Опишемо хід, процедуру та результати проведення кожного з етапів дослідження.

Констатувальний етап експерименту.

Для визначення початкового рівня сформованості ціннісних орієнтацій у молодших школярів і для отримання інформації, необхідної для розробки методики для подальшого формувального експерименту, ми провели перший етап дослідження – констатувальний. До діагностичного обстеження було залучено учнів перших класів Криворізької гімназії № 58 та Криворізької гімназії № 51. В експерименті взяли участь 63 учні, зокрема 32 учні експериментального класу та 31 учень контрольного класу.

На початку дослідно-експериментальної роботи нами було виокремлено критерії (когнітивно-смісловий, операційно-рефлексивний, мотиваційно-ціннісний, та показники сформованості ціннісних орієнтацій молодших школярів (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1.

**Критерії та показники сформованості ціннісних орієнтацій
молодших школярів**

№ п/п	Критерії	Показники
1.	Когнітивно-смысловий	Наявність в учнів уявлень про поняття «цінності», види цінностей; знання базових цінностей сучасного українського суспільства; сформованість аксіологічних знань та загальнолюдських цінностей (морально-етичних).
2.	Операційно-рефлексивний	Уміння організувати свою діяльність суголосно базовим цінностям сучасного українського суспільства; уміння взаємодіяти з іншими на засадах загальнолюдських цінностей; здатність здійснювати самоаналіз власної ціннісної сфери та власних вчинків.
3.	Мотиваційно-ціннісний	Домінування ціннісних та моральних мотивів у різних видах діяльності; відповідність особистісних мотивів суспільним вимогам і нормам; ціннісне ставлення до себе та інших; наявність стійкої мотивації на саморозвиток і самовдосконалення.

Відповідно до вказаних критеріїв та показників нами було визначено три рівні сформованості ціннісних орієнтацій молодших школярів – високий, середній, низький (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Рівні сформованості ціннісних орієнтацій молодших школярів

№ п/п	Рівень	Характеристика
1.	Високий	Характеризується вираженою ціннісною свідомістю та стійкими переконаннями. Учні мають чіткі цінності, які визначають їхні вчинки та вибори. Вони можуть бути віддані певним принципам та цінностям, і ці уявлення не легко змінюються.
2.	Середній	Полягає в наявності певних початкових цінностей та переконань. Учні можуть розуміти, що для них важливо, і вже мати уявлення про певні норми та цінності, але ці уявлення можуть бути нестійкими.
3.	Низький	Характеризується відсутністю чітких і стійких ціннісних орієнтацій та переконань. Діти можуть бути дещо невпевненими в усвідомленні та вираженні своїх цінностей. Їхні переконання можуть легко змінюватися під впливом навколишнього середовища.

Для оцінки вихідного рівня сформованості ціннісних орієнтацій у молодших школярів відповідно до критеріїв та їх показників, що становлять структуру ціннісних орієнтацій особистості молодших школярів, ми застосували наступні методики:

1) методика «Що таке добре і що таке погано?», що надала можливість визначити наскільки добре молодші школярі розуміють поняття «добре» і «погане»;

2) методика «Сюжетні малюнки» (Р. Калініна), яка надала можливість зрозуміти чи розмежовують учні добрі та погані вчинки, і як вони аргументують свій вибір;

3) методика «Закінчи пропозицію» (Н. Богуславська), яка надала можливість виявити змістовну спрямованість ціннісних орієнтацій учнів.

Надаємо результати діагностики за вказаними методиками.

1. Методика «Що таке добре і що таке погано?»

Для того, щоб визначити, як в учнів 1 класу сформовані моральні поняття «добре» та «погано» та чи можуть вони навести приклад доброї та поганої справи (когнітивно-смісловий критерій), ми використали методичку «Що таке добре і що таке погано?». Ми запропонували здобувачам освіти навести свій приклад доброї та поганої справи.

Критерії оцінювання:

3 бали – повне та чітке уявлення про моральні поняття «добре» і «погане»;

2 бали – уявлення про моральні поняття «добре» і «погане» правильні, але недостатньо чіткі та повні;

1 бал – неправильне уявлення про моральні поняття «добре» і «погане».

Отже, проаналізуємо отримані емпіричні дані за першим критерієм – когнітивно-смісловим. В опитуванні взяли участь 63 учні. Аналіз відповідей за методикою «Що таке добре і що таке погано?» показав, що найрозповсюдженішими прикладами добрих справ є такі: «слухати батьків», «допомагати матері», «ділитися цукерками з друзями», «звільнити місце в транспорті», «ображатися на інших», «вітатися з дорослими», «прибрати свої іграшки», «погодувати безпритульних тварин», «говорити на уроці» та ін.

Найрозповсюдженішими прикладами поганих справ є такі: «забирати іграшки у друзів», «не слухати вчителя на уроці», «розкидати сміття»,

«ображати людей, тварин», «казати погані слова», «заважати на уроці вчителю та однокласникам», «ображатися на інших», «розводити безлад», «запізнюватись до школи» та ін.

Після аналізу отриманих відповідей ми підраховували кількість балів, які співпадають з ключем опрацювання результатів: 1 бал отримали 25,00 % учнів експериментального класу та 25,83 % контрольного класу – у них сформовано неправильне уявлення про дані моральні поняття; 2 бали отримали 56,25% учнів експериментального класу та 54,82 % контрольного класу – уявлення про моральні поняття правильні, але недостатньо чіткі та повні; 3 бали отримали 18,75% учнів експериментального класу та 19,35 % контрольного класу – сформовано повне та чітке уявлення.

Результати проведення методики «Що таке добре і що таке погано?» представлені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Результати дослідження за методикою «Що таке добре і що таке погано»

№ п/п	Рівень сформованості ціннісних орієнтацій	Експериментальний клас		Контрольний клас	
		кількість учнів	відсотки	кількість учнів	відсотки
1.	Високий	6	18,75 %	6	19,35 %
2.	Середній	18	56,25 %	17	54,82%
3.	Низький	8	25,00 %	8	25,83 %

Результати дослідження за допомогою методики «Що таке добре і що таке погано» в експериментальному класі представлено на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Результати дослідження в експериментальному класі за методикою «Що таке добре і що таке погано»

Результати дослідження за допомогою методики «Що таке добре і що таке погано» в контрольному класі представлено на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Результати дослідження в контрольному класі за методикою «Що таке добре і що таке погано»

За допомогою рис. 2.3. порівняємо результати дослідження в експериментальному та контрольному класах, отримані за допомогою методики «Що таке добре і що таке погано».

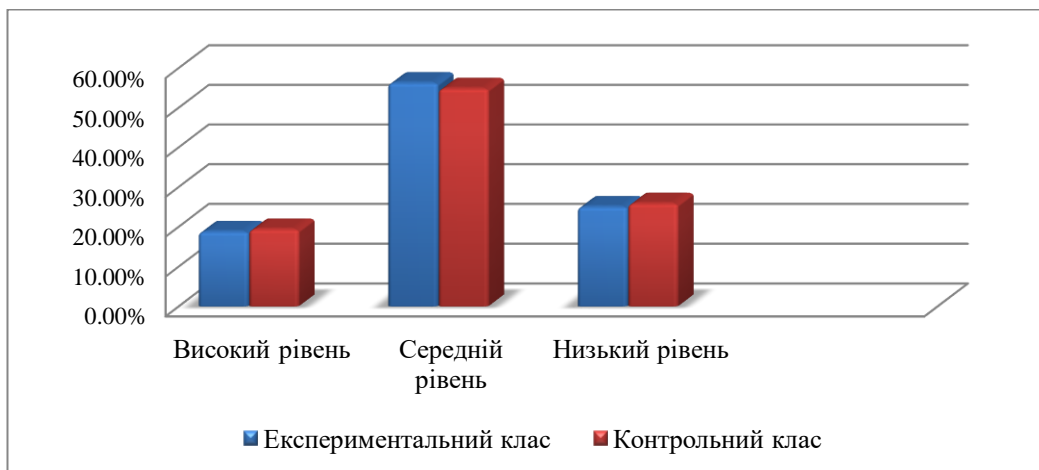

Рис. 2.3. Результати дослідження в експериментальному та контрольному класах за методикою «Що таке добре і що таке погано»

2. Методика «Сюжетні малюнки» (Р. Калініна)

Методика Р. Калініної «Сюжетні малюнки» дає змогу діагностувати рівень емоційного ставлення молодших школярів до моральних норм, умінь самостійно діяти та взаємодіяти з іншими на засадах загальнолюдських цінностей (операційно-рефлексивний критерій). Перед учнями 1 класу розкладаються дві групи вчинків: добрі та погані. Молодшим школярам

потрібно розкласти картинки із вчинками до відповідних груп (додаток В). Здобувачі освіти висловлюють моральні судження про дії, зображені на малюнках, що дозволить виявити їх ставлення до моральних норм.

У ході аналізу отриманих даних ми підрахували кількість балів, які співпадають із ключем:

3 бали – здобувач початкової освіти обґрунтовує свій вибір; емоційні реакції адекватні, яскраві, проявляються в міміці, активній жестикуляції;

2 бали – правильно розкладаючи картинки, здобувач початкової освіти обґрунтовує свої дії; емоційні реакції адекватні, але виражені слабо;

1 бал – здобувач початкової освіти правильно розкладає картинки, але не може обґрунтувати свої дії; емоційні реакції неадекватні;

0 балів – здобувач початкової освіти неправильно розкладає картинки (в одній стопці виявляються картинки із зображенням як позитивних, так і негативних вчинків), емоційні реакції неадекватні або відсутні.

Отже, проаналізуємо отримані емпіричні дані за другим критерієм – операційно-рефлексивним. Результати дослідження за допомогою методики Р. Калініної «Сюжетні малюнки» представлені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

**Результати дослідження за методикою «Сюжетні малюнки»
(Р. Калініна)**

№ п/п	Рівень сформованості ціннісних орієнтацій	Експериментальний клас		Контрольний клас	
		кількість учнів	відсотки	кількість учнів	відсотки
1.	Високий	8	25,00 %	7	22,57 %
2.	Середній	19	59,38 %	17	58,08%
3.	Низький	5	15,62 %	6	19,35 %

Як засвідчує таблиця 2.4. високий рівень сформованості емоційного ставлення до моральних норм мають 25,00 % учнів експериментального класу та 22,57 % контрольного класу (ці учні правильно розкладають картинки, обґрунтовують свій вибір та яскраво виражають свої емоції), середній рівень мають більшість учнів, зокрема 59,38% учнів

експериментального класу та 58,08 % контрольного класу (ці учні правильно розкладають картинки але емоційні реакції виражені слабо) та низький рівень – 15,62 % учнів експериментального класу та 19,35 % контрольного класу, які правильно розкладають картинки, але не можуть обґрунтувати свої дії та емоційні реакції неадекватні.

Результати дослідження за допомогою методики «Сюжетні малюнки» (Р. Калініна) в експериментальному класі представлено на рис. 2.4.

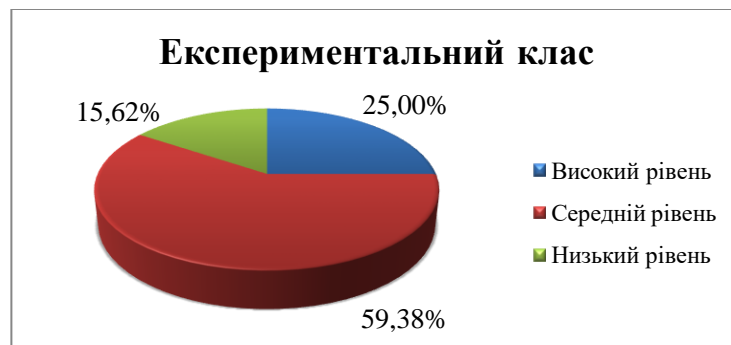

Рис. 2.4. Результати дослідження в експериментальному класі за методикою «Сюжетні малюнки» (Р. Калініна)

Результати дослідження за допомогою методики «Сюжетні малюнки» (Р. Калініна) в контрольному класі представлено на рис. 2.5.

Рис. 2.5. Результати дослідження в контрольному класі за методикою «Сюжетні малюнки» (Р. Калініна)

За допомогою рис. 2.6. порівняємо результати дослідження в експериментальному та контрольному класах, отримані за допомогою методики «Сюжетні малюнки» (Р. Калініна).

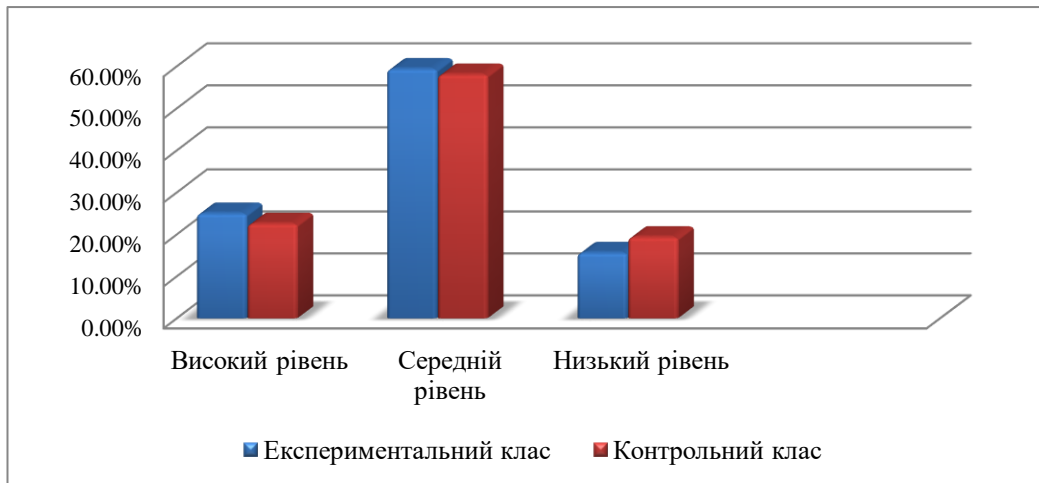

Рис. 2.6. Результати дослідження в експериментальному та контрольному класах за методикою «Сюжетні малюнки» (Р. Калініна)

3. Методика «Закінчи пропозицію» (Н. Богуславська)

Для аналізу виявлення змістовної спрямованості ціннісних орієнтацій молодших школярів учням було запропоновано дописати пропозиції кількома словами, які розкривають зміст представлених понять, що позначають почуття, якості, риси характеру людини (мотиваційно-ціннісний критерій). Респондентам були надані такі пропозиції:

1. Я хотів би бути схожим на тих, хто ...
2. Якби я був на місці вчителя, я ...
3. Коли у моїй присутності ображають людину, я ...
4. Якщо я знаю, що вчинив неправильно, то ...
5. Думаю, що справжній друг...
6. Якщо ти робиш поганий вчинок, то ...
7. Не люблю людей, які ...
8. Найбільше люблю тих людей, які ...

Отже, проаналізуємо отримані емпіричні дані за третім критерієм – мотиваційно-ціннісним. На першу пропозицію «Я хотів би бути схожим на тих, хто ...» доповнення учнів були такими: «заробляє багато коштів», «захищає нашу країну», «допомагає іншим» та ін. Доповнюючи пропозицію «Якби я був на місці вчителя, я ...» учні відповіли: «все дозволяв», «не

ставив погані оцінки». На пропозицію «Коли у моїй присутності ображають людину, я ...» учні відповіли наступним чином: «я заступлюсь за дитину», «покличу дорослих». Пропозицію «Якщо я знаю, що вчинив неправильно, то ...» більшість учнів продовжили словом «вибачусь». Продовження пропозиції «Думаю, що справжній друг...» було таким: «той, хто ділиться іграшками», «той, хто допомагає», «хто не ображає тебе». На пропозицію «Якщо ти робиш поганий вчинок, то ...» учні відповіли так: «жалкуєш про це», «ти ображений на когось». Пропозицію «Не люблю людей, які...» учні доповнили «б'ються», «не діляться», «ображають», «чинять погані вчинки». І на протилежну пропозицію попередній «Найбільше люблю тих людей, які ...» учні відповіли таким чином: «гарно себе поводять», «вибачаються», «кажуть правду», «не ображають інших», «діляться шоколадками» та ін.

У ході аналізу відповідей учнів нами було визначено, що більшість здобувачів освіти, зокрема 53,12 % учнів експериментального класу та 51,60 % учнів контрольного класу, мають середній рівень спрямованості ціннісних орієнтацій, у 25,00 % учнів експериментального класу та 29,05 % учнів контрольного класу недостатньо спрямовані ціннісні орієнтації, та інші 21,88 % експериментального класу та 19,35 % учнів контрольного класу мають високий рівень спрямованості ціннісних орієнтацій.

Результати дослідження за допомогою методики «Закінчи пропозицію» представлено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

**Результати дослідження за методикою «Закінчи пропозицію»
(Н. Богуславська)**

№ п/п	Рівень сформованості ціннісних орієнтацій	Експериментальний клас		Контрольний клас	
		кількість учнів	відсотки	кількість учнів	відсотки
1.	Високий	7	21,88 %	6	19,35 %
2.	Середній	17	53,12 %	16	51,60%
3.	Низький	8	25,00 %	9	29,05 %

Результати дослідження за допомогою методики «Закінчи пропозицію» (Н. Богуславська) в експериментальному класі представлено на рис. 2.7.

Рис. 2.7. Результати дослідження в експериментальному класі за методикою «Закінчи пропозицію» (Н. Богуславська)

Результати дослідження за допомогою методики «Закінчи пропозицію» (Н. Богуславська) в контрольному класі представлено на рис. 2.8.

Рис. 2.8. Результати дослідження в контрольному класі за методикою «Закінчи пропозицію» (Н. Богуславська)

За допомогою рис. 2.9. порівняємо результати дослідження в експериментальному та контрольному класах, отримані за допомогою методики «Закінчи пропозицію» (Н. Богуславська).

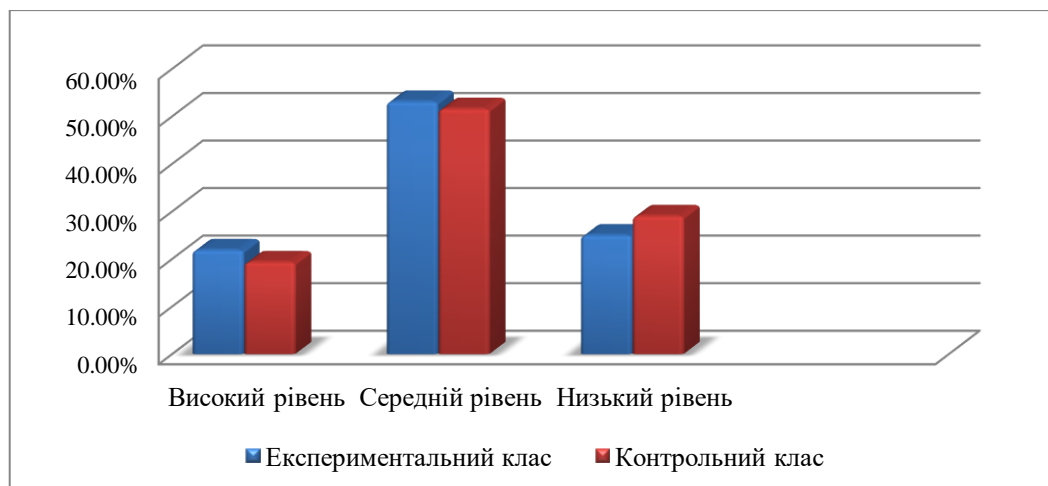

Рис. 2.9. Результати дослідження в експериментальному та контрольному класах за методикою «Закінчи пропозицію» (Н. Богуславська)

Отже, узагальнивши дані, отримані за трьома методиками, ми визначили загальний рівень сформованості ціннісних орієнтацій. Загальні результати, отримані в ході проведення дослідження, наведено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6.

Рівні сформованості ціннісних орієнтацій у здобувачів початкової освіти на констатувальному етапі дослідження

№ п/п	Рівень сформованості ціннісних орієнтацій	Експериментальний клас	Контрольний клас
1.	Високий	18,75 %	20,43 %
2.	Середній	50,00 %	54,83 %
3.	Низький	31,25 %	24,74 %

Як засвідчує таблиця 2.6, під час проведення констатувального етапу експерименту високий рівень сформованості ціннісних орієнтацій показали 18,75 % учнів експериментального класу та 20,43 % учнів контрольного класу (ці учні мають чіткі цінності, які визначають їхні вчинки та вибори, вони можуть бути віддані певним принципам та цінностям, і ці уявлення не легко змінюються); середній – 50,00 % учнів експериментального класу та 54,83 % учнів контрольного класу (ці учні розуміють, що для них є важливим, і вже мають уявлення про певні норми, правила та цінності, але ці уявлення можуть бути нестійкими); низький – 31,25 % учнів експериментального класу та 24,74 % учнів контрольного класу (ці учні можуть бути дещо невпевненими в усвідомленні та вираженні своїх цінностей, їхні переконання можуть легко змінюватися під впливом навколишнього середовища).

Розподіл молодших школярів за рівнями сформованості ціннісних орієнтацій під час проведення констатувального етапу дослідження показано на рис. 2.10.

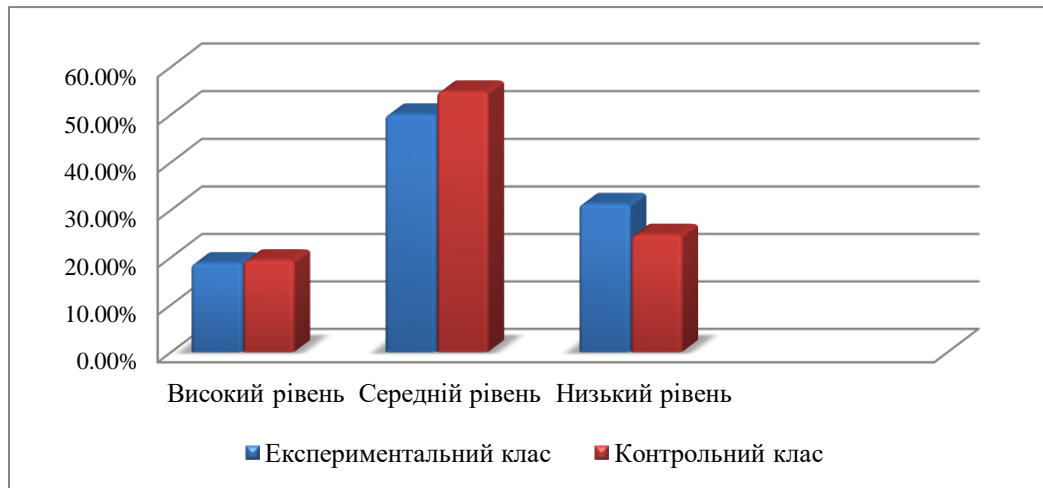

Рис. 2.10. Розподіл молодших школярів за рівнями сформованості ціннісних орієнтацій під час проведення констатувального етапу дослідження

Отже, рівень сформованості ціннісних орієнтацій в експериментальному та контрольному класах переважно середній та низький. Учні недостатньо усвідомлюють поняття «цінності», «моральні норми», не можуть обґрунтувати свій вибір поганого та хорошого вчинку, їхня думка може змінитися під впливом інших, у них сформовані не достатньо правильні уявлення про моральні норми. Ціннісні орієнтації у класі сформовані не достатньо, зокрема 18,75 % учнів експериментального класу та 20,43 % учнів контрольного класу показали високий рівень; середній рівень – 50,00% учнів експериментального класу та 54,83 % учнів контрольного класу; низький рівень – 31,25 % учнів експериментального класу та 24,74 % учнів контрольного класу. Необхідно розробити комплекс заходів, який має на меті підвищення рівня сформованості ціннісних орієнтацій молодших школярів за допомогою впровадження засобів позакласної роботи.

2.3. Експериментальна методика формування ціннісних орієнтацій учнів 1 класу засобами позакласної роботи

Другим етапом нашого дослідження було проведення формувального експерименту, який передбачав вирішення таких завдань: відповідно до

педагогічних умов, визначених у попередньому розділі, розробити методику формування ціннісних орієнтацій учнів першого класу; шляхом використання засобів позакласної роботи реалізувати експериментальну методику формування ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти.

Важливим завданням формувального етапу експерименту було перевірити ефективність визначених у першому розділі педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти. Зокрема, нами було визначено, що формування ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами позакласної роботи буде ефективним за таких умов: урахування вікових та індивідуальних особливостей молодшого шкільного віку; створення позитивного виховного середовища початкової школи; реалізація виховних впливів на когнітивному, емоційному, поведінковому рівнях; поетапне, системне та цілеспрямоване впровадження засобів позакласної роботи, спрямованих на формування ціннісних орієнтацій молодших школярів.

У формувальному етапі експерименту взяли участь учні експериментального 1 класу у кількості 32 осіб. Їх було залучено до позакласної роботи, у процесі якої активно формувалися ціннісні орієнтації. Нами була створена система роботи з формування ціннісних орієнтацій учнів першого класу засобами позакласної роботи, яка передбачала такі етапи: підготовчий, основний, заключний (табл. 2.7.).

Таблиця 2.7.

**Етапи формування ціннісних орієнтацій учнів першого класу
засобами позакласної роботи**

№ п/п	Назва етапу	Завдання етапу	Зміст роботи
1.	Підготовчий	Створення відповідних умов для формування ціннісних орієнтацій. Стимулювання готовності до активного засвоєння знань базових цінностей сучасного українського суспільства. Пробудження	1. Ігри на ознайомлення учнів із морально-етичними категоріями: «добро», «милосердя», «співчуття», «справедливість», «гідність», «чесність»: «Продовж речення», «Павутинка думок», «Школа правильної поведінки», «Світлофор ввічливості».

Продовж. табл. 2.7.

№ п/п	Назва етапу	Завдання етапу	Зміст роботи
		стійкого інтересу до організації своєї діяльності суголосно морально-етичним цінностям.	2. Бесіда на моральну етичну тему «Добро в кожному з нас». 3. Конкурс малюнків «Серце вдячності захисникам». 4. Школа ввічливості «Краще переконувати словами, ніж кулаками».
2.	Основний	Засвоєння знань про цінності, види цінностей, їх роль у житті людини. Формування умінь організовувати свою діяльність відповідно до морально-етичних норм, правил і принципів. Формування умінь взаємодіяти з іншими людьми на засадах загальнолюдських цінностей.	1. Флешмоб «Усмішка єднає нас усіх». 2. Ранкове коло «Чарівні слова відкривають серця». 3. Колективна творча справа «Відкриваємо скриньку добрих справ». 4. Бесіда на морально-етичну тему «Дружба найцінніший скарб».
3.	Заключний	Розвивати навички рефлексії. Формувати ціннісне ставлення до себе та інших. Формувати здатність здійснювати самоаналіз власної ціннісної сфери та власних вчинків.	1. Віртуальна подорож «Картою Добра». 2. Свято Добра. 3. Вебквест «Добродії».

Подаємо характеристику кожного з етапів роботи та опишемо засоби позакласної роботи, які були використані на цих етапах під час проведення позакласної діяльності.

I. Підготовчий етап.

Основними завданнями підготовчого етапу були такі: створення відповідних умов для формування ціннісних орієнтацій; стимулювання готовності до активного засвоєння знань базових цінностей сучасного українського суспільства; пробудження стійкого інтересу до організації своєї діяльності суголосно морально-етичним цінностям.

Для розв'язання завдань підготовчого етапу нами було розроблено та проведено такі форми позакласної роботи:

1. Ігри на ознайомлення учнів із морально-етичними категоріями, зокрема «добро», «милосердя», «співчуття», «гідність», «чесність», «справедливість», «повагу» морально-етичними нормами і правилами.

Наприклад:

1.1. Гра «Продовж речення».

Під час проведення гри учням пропонувалося продовжити такі речення.

Доброзичлива людина – це та, яка ...

Зла людина – це та, яка ...

Милосердна людина – це та, яка ...

Жорстока людина – це та, яка ...

Вихована людина – це та, яка ...

Невихована людина – це та, яка ...

Чуйна людина – це та, яка ...

Егоїстична людина – це та, яка ...

1.2. Гра «Павутинка думок».

Під час проведення гри учням пропонувалося назвати асоціації з добром і злом. Наприклад: *добро – це любов, турбота, допомога, милосердя, співчуття та ін.; зло – це грубість, байдужість, підлість, зрада та ін.*

1.3. Гра-вікторина «Школа правильної поведінки».

Під час проведення гри учням пропонувалося визначити, які наведені правила поведінки правильні.

1. Перебивати вчителя на уроці.
2. Приходити до школи вчасно.
3. Сидіти рівно за партою.
4. Викрикувати без дозволу вчителя на уроці.
5. Вітатися з вчителями у школі.
6. Писати на партах та стільцях.
7. Йдучи додому сказати вчителю «До побачення».

8. Виходити з класу коли дозволить вчитель.
9. Дбати про чистоту свого робочого місця.
10. Бігати на перерві по класу.

1.4. Гра «Світлофор ввічливості».

Під час проведення гри учням пропонувалося визначити, в яких із ситуацій поводяться ввічливо (зелений – ввічливо, червоний колір – не ввічливо). Учні були запропоновані наступні ситуації.

1. Я говорю коли настане моя черга.
2. Голосно розмовляти, кричати, верещати.
3. Грюкати дверима.
4. Перебивати розмову дорослих або ровесників.
5. Слухати уважно свого співрозмовника.
6. Під час розмови розмахувати руками.
7. Показувати на когось або на щось пальцем.
8. Говорити погано про відсутніх.
9. Уступати дорогу старшим і дівчаткам.
10. Вітатися усміхаючись.

2. Бесіда на моральну етичну тему «Добро в кожному з нас».

Під час бесіди ми формували доброзичливе ставлення до себе та оточуючих, поглиблювали уявлення про такі поняття, як «доброта», «доброзичливість», виховували в учнів якості людяності, милосердя та співчуття, уміння допомагати людям. потребувати. Бесіда була спрямована на виховання в здобувачів освіти бажання створювати прекрасне, жити за «золотим правилом» моралі. У додатку Г подаємо конспект бесіди.

3. Конкурс малюнків «Серце вдячності захисникам».

Конкурс малюнків був спрямований на те, щоб учні проявили свої моральні якості: вдячність, повагу, милосердя, любов та співчуття до наших захисників, малюючи їм «серце вдячності». Малюнки здобувачів початкової освіти були різними та особливими (додаток Д).

4. Школа ввічливості «Краще переконувати словами, ніж кулаками».

Під час проведення виховного заходу ми приділили увагу формуванню в молодших школярів таких ціннісних орієнтацій, як милосердя, співчуття, чесність, повага до людей, любов до життя, доброта. Також формували вміння шанобливо спілкуватися та взаємодіяти зі своїми однолітками. Цей захід передбачав виконання таких завдань:

1. Перегляд та обговорення відео «Як зрозуміти іншого».

2. Робота в групах. Правила розв'язування конфліктів.

– Можливо ви чули, про кота Леопольда та двох мишенят. Малі мишенята називали Леопольда «підлим боягузом» і розставляли йому пастки, але часто потрапляли у них самі. Леопольд завжди казав мишеняткам «Хлоп'ята, давайте жити дружно!»

І Леопольд підготував для нас правила, які допоможуть владнати конфлікт. Давайте їх послухаємо та запам'ятаємо.

Попросіть пробачення, якщо ви зробили щось погане.

Завжди виконуйте свої обіцянки.

Намагайтеся пом'якшити наслідки конфлікту.

Не зліться, посміхайтесь і говоріть лагідно.

Завжди пам'ятайте: гумор допомагає уникнути конфлікту.

3. Робота в парах.

– Об'єднайтеся у пари і розіграйте ситуації мирного вирішення конфліктів.

Ситуація 1: Ви заходите в клас, а за вашим столом сидить інший учень. Що ви робитимете?

Ситуація 2: Ви позичаєте щось однокласнику, а він ламає це і повертає вам. Як ви відреагуєте?

Ситуація 3: Брати Михайлик і Петро побилися через книжку. Михайлик хотів читати книгу одночасно з Петром. Як ви можете запобігти сварці?

II. Основний етап.

Основними завданнями основного етапу були такі: засвоєння знань про цінності, види цінностей, їх роль у житті людини; формування умінь організувати свою діяльність відповідно до морально-етичних норм, правил і принципів; формування умінь взаємодіяти з іншими людьми на засадах загальнолюдських цінностей.

Для розв'язання завдань основного етапу нами було розроблено та проведено такі форми позакласної роботи:

1. Флешмоб «Усмішка єднає нас усіх».

Під час проведення флешмобу ми формували в учнів розвиток позитивного та дружелюбного спілкування, толерантного, співчутливого та доброзичливого ставлення до інших, що є важливою складовою формування моральних цінностей. Виховний захід було проведено у бомбосховищі.

2. Ранкове коло «Чарівні слова відкривають серця».

Ранкове коло ми проводили з метою формування в учнів першого класу таких цінностей, як ввічливість, повага до інших людей, взаєморозуміння, уміння спілкуватися доброзичливо з іншими людьми. Для цього дієвим було використання вправи «Компліменти», під час якої учні казали своїм сусідам по парті гарні слова, компліменти та побажання, зокрема такі як-от: *«у тебе гарна зачіска»*, *«бажаю тобі бути з гарним настроєм весь день»*, *«ти дуже розумний і старанний»* тощо. Також ефективною була вправа «Чарівні слова», під час виконання якої учням пропонувалося назвати слова ввічливості, привітання, прохання, прощання. Потім розігрували ситуації в парах - привітання, прощання тощо і застосовували слова ввічливості.

3. Колективна творча справа «Відкриваємо скриньку добрих справ».

Під час колективної творчої справи ми формували в учнів такі цінності, як добро, взаєморозуміння та взаємопідтримка, толерантність, повага до своїх однолітків та старших людей, здатність урахувати думку інших людей, уявлення про морально-етичний зміст стосунків із навколишнім

світом. Саме проведення такої форми позакласної виховної роботи дало нам змогу об'єднати учнів у спільному вирішенні завдань. Девізом заходу було прислів'я «Твори добро завжди і всюди, нехай тебе шанують люди!». Ми грали в гру «Спіймай добру справу», в якій учні були активними, учні назвали добрі справи, які вони чинили по відношенню до інших і головним результатом колективної творчої справи стало створення власної скриньки добрих справ класу.

4. Бесіда на моральну етичну тему «Дружба – найцінніший скарб».

Під час бесіди ми формували такі морально-етичні цінності, як дружба, співчуття, взаємодопомога, ввічливість, турбота, повага. Подаємо конспект бесіди (додаток Е).

III. Заключний етап.

Основними завданнями заключного етапу були такі: розвиток навички рефлексії; формування ціннісного ставлення до себе та інших; формування здатності здійснювати самоаналіз власної ціннісної сфери та власних вчинків.

Для розв'язання завдань заключного етапу нами було розроблено та проведено такі форми позакласної роботи:

1. Віртуальна подорож «Картою Добра».

Під час проведення віртуальної подорожі ми розвивали навички рефлексії, узагальнювали набуті знання на попередніх етапах проведення позакласних заходів, закріпили цінності такі як добро, чемність, чесність, дружелюбність. Подаємо конспект віртуальної подорожі (додаток Ж).

2. Свято Добра.

Під час проведення свята ми формували ціннісне ставлення до себе та інших, взаємодопомоги, взаєморозуміння між учнями. Подаємо конспект свята (додаток З).

3. Вебквест «Добродії».

На заключному етапі формувального експерименту, спрямованому на формування ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами позакласної

роботи, нами було розроблено та проведено вебквест «Добродії». Під час проведення вебквесту ми зібрали всі завдання на формування ключових моральних цінностей в учнів, здійснили самоаналіз власної ціннісної сфери та власних вчинків. Подасмо посилання на вебквест (додаток І).

Отже, нами було розроблено методика формування ціннісних орієнтацій учнів першого класу засобами позакласної роботи, яка передбачала три етапи: підготовчий, основний, заключний. На кожному з етапів роботи відбувалося цілеспрямоване впровадження засобів позакласної роботи, спрямованих на формування ціннісних орієнтацій молодших школярів, зокрема було організовано і проведено бесіди на морально-етичні теми, ігри, вебквести, флешмоби, свята, онлайн-подорожі та ін. Під час виховних заходів ми формували в учнів такі ціннісні орієнтації, як добро, милосердя, співчуття, гідність, справедливість, чесність та повага.

2.4. Результати дослідно-експериментальної роботи

Третім етапом дослідження був контрольний зріз, протягом якого ми перевіряли ефективність розроблених нами дослідно-експериментальних завдань. У контрольному етапі експерименту взяли участь учні експериментального і контрольного класів. Основною метою контрольного зрізу було визначити, чи змінився рівень сформованості ціннісних орієнтацій учнів експериментального класу.

На цьому етапі ми здійснили обробку, аналіз та узагальнення отриманих даних.

Для повторної діагностики сформованості ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти ми використали такі методики:

- 1) методика «Що таке добре і що таке погано?»;
- 2) методика «Сюжетні малюнки» (Р. Калініна);
- 3) методика «Закінчи пропозицію» (Н. Богуславська)

Ми узагальнили результати, отримані в ході проведення усіх методик,

та занесли їх у таблицю 2.8.

Таблиця 2.8.

Рівні сформованості ціннісних орієнтацій у молодших школярів на контрольному етапі дослідження

№ п/п	Рівень сформованості ціннісних орієнтацій	Експериментальний клас	Контрольний клас
1.	Високий	31,25 %	20,43 %
2.	Середній	53,12 %	54,83 %
3.	Низький	15,63 %	24,74 %

Як засвідчує таблиця 2.8., під час проведення контрольного етапу експерименту високий рівень сформованості ціннісних орієнтацій показали 31,25 % учнів експериментального класу та 20,43 % учнів контрольного класу; середній – 53,12 % учнів експериментального класу та 54,83 % учнів контрольного класу; низький – 15,63 % учнів експериментального класу та 24,74 % учнів контрольного класу.

Рівні сформованості ціннісних орієнтацій в учнів експериментального класу на контрольному етапі дослідження показано на рис. 2.11.

Рис. 2.11. Рівні сформованості ціннісних орієнтацій в учнів експериментального класу на контрольному етапі дослідження

За рис. 2.11. бачимо, що кількість здобувачів початкової освіти із високим рівнем сформованості ціннісних орієнтацій зростає. Ми пересвідчилися, що в цих здобувачів освіти сформоване розуміння понять «цінність» і «ціннісні орієнтації», сформовані цінності, які визначають їхні вчинки та вибори, вони можуть бути віддані певним принципам та

цінностям, і ці уявлення не легко змінюються. У той же час, зменшилася кількість учнів із низьким рівнем сформованості ціннісних орієнтацій.

Рівні сформованості ціннісних орієнтацій в учнів контрольного класу на контрольному етапі дослідження представлено на рис. 2.12.

Рис. 2.12. Рівні сформованості ціннісних орієнтацій в учнів контрольного класу на контрольному етапі дослідження

З рис. 2.12. бачимо, що в учнів контрольного класу змін у сформованості ціннісних орієнтацій не відбулося: кількісні показники не змінилися.

Розподіл здобувачів початкової освіти обох класів за рівнями сформованості ціннісних орієнтацій під час проведення контрольного етапу експерименту показано на рис. 2.13.

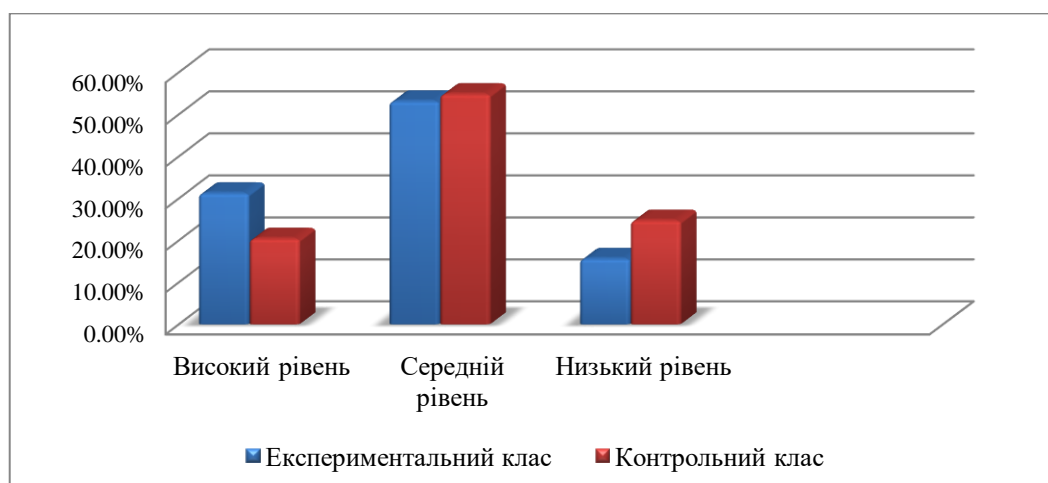

Рис. 2.13. Розподіл учнів за рівнями сформованості ціннісних орієнтацій під час проведення контрольного етапу експерименту

За допомогою таблиці 2.9. порівняємо результати констатувального етапу експерименту з результатами контрольного зрізу в експериментальному і контрольному класах.

Таблиця 2.9.

Порівняння рівнів сформованості ціннісних орієнтацій молодших школярів

№ п/п	Рівень сформованості ціннісних орієнтацій	Експериментальний клас		Контрольний клас	
		констатувальний етап	контрольний етап	констатувальний етап	контрольний етап
1.	Високий	18,75 %	31,25 %	20,43 %	20,43 %
2.	Середній	50,00 %	53,12 %	54,83 %	54,83 %
3.	Низький	31,25 %	15,63 %	24,74 %	24,74 %

Порівняльна таблиця показує, що більшість учнів експериментального класу, які мали низькі бали на початку експерименту, досягли середнього рівня наприкінці експерименту. А ті учні, які мали середні показники, вийшли на високий рівень. Таким чином, дані таблиці 2.9. демонструє успішність розробленої нами експериментальної методики формування ціннісних орієнтацій молодших школярів.

Як бачимо, формувальний етап експерименту довів правильність припущення, що лише при дотриманні відповідних педагогічних умов та максимальному використанні засобів позакласної роботи можливо сформувати ціннісні орієнтації молодших школярів. Виявлено, що на формування ціннісних орієнтацій молодших школярів ефективно впливають засоби позакласної роботи, у процесі якої в учнів формуються такі цінності, як добро, милосердя, співчуття, гідність, справедливість, чесність та повага.

Ми дійшли висновку, що становленню ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти сприяють різноманітні завдання, вправи, ігри, інші форми позакласної виховної роботи, що спрямовані на формування здатності організовувати свою діяльність відповідно до морально-етичних норм, правил і принципів, взаємодіяти з іншими людьми на засадах загальнолюдських цінностей, висловлювати ціннісне ставлення до себе та

інших, здійснювати самоаналіз власної ціннісної сфери та власних вчинків. Протягом позакласної роботи учні покращують свої комунікативні навички, навички співробітництва, вміння аргументувати свої вибори.

Отже, в умовах НУШ позакласна діяльність є ефективним засобом формування ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти. Позакласна діяльність дозволяє більш широко охопити і проаналізувати та виявити у здобувачів початкової освіти можливості і варіанти формування ціннісних орієнтацій. У процесі спільної роботи в учнів сформувалися такі ціннісні орієнтації, як добро, милосердя, співчуття, гідність, справедливість, чесність та повага. Результати дослідження свідчать, що сформульовані педагогічні умови та випробувана на їх основі експериментальна програма забезпечила ефективне формування ціннісних орієнтацій у здобувачів початкової освіти.

Висновки до розділу 2

1. Вивчення й аналіз досвіду роботи вчителів початкових класів України показав, що проблема формування ціннісних орієнтацій молодших школярів в практиці НУШ є актуальною для вчителів. Учителі активно використовують позакласну роботу та різноманітні її засоби для формування в молодших школярів ціннісних орієнтацій (виховні години, бесіди, тренінги, акції, флешмоби та різні конкурси). Результати анкетування вчителів початкових класів дали змогу нам побачити, що вчителі вважають важливим формування і розвиток ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти, так як це є однією з головних цілей НУШ. Ми помітили, що більшість вчителів активно залучають своїх учнів до позакласної діяльності та використовують різні виховні засоби.

2. Нами було організовано дослідження, яке проводилось у три етапи: констатувальний, який полягав у діагностуванні початкового рівня сформованості ціннісних орієнтацій молодших школярів; формувальний, який передбачав розробку експериментальної програми формування

ціннісних орієнтацій учнів шляхом використання засобів позакласної роботи; контрольний, який включав в себе аналіз та узагальнення отриманих експериментальних даних, формулювання висновків.

3. Під час констатувального етапу дослідження було встановлено, що рівень сформованості ціннісних орієнтацій в учнів експериментального класу переважно середній та низький. Молодші школярі недостатньо усвідомлюють, що таке «цінності» та «моральні норми», не можуть обґрунтувати свій вибір хорошого та поганого вчинку, їхня думка може змінитися під впливом інших, у них сформовані не достатньо правильні уявлення про моральні норми. Ціннісні орієнтації в учнів обох класів сформовані не достатньо, зокрема 18,75 % учнів експериментального класу та 20,43 % учнів контрольного класу показали високий рівень; середній рівень – 50,00% учнів експериментального класу та 54,83 % учнів контрольного класу; низький рівень – 31,25 % учнів експериментального класу та 24,74 % учнів контрольного класу.

4. Під час формувального етапу експерименту було розроблено та реалізовано програму формування ціннісних орієнтацій учнів першого класу засобами позакласної роботи. У процесі експериментальної роботи для учнів початкової школи було організовано та проведено ігри на ознайомлення учнів із морально-етичними категоріями, зокрема «добро», «милосердя», «співчуття», «гідність», «чесність», «справедливість», «повага», морально-етичними нормами і правилами, бесіди на морально-етичні теми, віртуальні подорожі, конкурси малюнків, свята та вебквести, за допомогою яких ми формували ключові цінності, здатність організовувати свою діяльність відповідно до морально-етичних норм, правил і принципів, взаємодіяти з іншими людьми на засадах загальнолюдських цінностей. Використання засобів позакласної роботи дало змогу більш ширше охопити і проаналізувати та виявити у здобувачів початкової освіти можливості формування ціннісних орієнтацій.

5. У результаті контрольного етапу експерименту було виявлено, що високий рівень сформованості ціннісних орієнтацій мають 31,25 % учнів експериментального класу та 20,43 % учнів контрольного класу; середній – 53,12 % учнів експериментального класу та 54,83 % учнів контрольного класу; низький – 15,63 % учнів експериментального класу та 24,74 % учнів контрольного класу. Більшість здобувачів, які мали низькі результати на початку дослідної роботи, по її закінченню вийшли на середній рівень. А ті здобувачі, які мали середні показники, вийшли на високий рівень. В учнів контрольного класу змін у сформованості ціннісних орієнтацій не відбулося: кількісні показники не змінились.

6. Доведено, що засоби позакласної роботи є ефективними у формуванні ціннісних орієнтацій молодших школярів. У процесі спільної роботи в учнів сформувалися такі ціннісні орієнтації, як добро, милосердя, співчуття, гідність, справедливість, чесність та повага. Результати дослідження свідчать, що розроблені педагогічні умови та випробувана на їх основі експериментальна програма забезпечили ефективне формування ціннісних орієнтацій у здобувачів початкової освіти.

ВИСНОВКИ

Отже, в результаті аналізу наукової літератури та проведення дослідження ми дійшли таких висновків:

1. Ціннісні орієнтації є невід'ємним компонентом структури особистості здобувача початкової освіти, відносно стійкою системою спрямованості інтересів і потреб учня, які формуються і закріплюються його життєвим досвідом у процесах соціальної адаптації та соціалізації. Вони впливають на поведінку і ставлення до соціального оточення, визначаючи моральну спрямованість та активність особистості молодшого школяра. Система ціннісних орієнтацій, що визначає змістову спрямованість особистості, становить основу її поглядів на оточуючий світ, стосунків з іншими людьми та самооцінки, і є основою для формування світогляду та мотивації.

2. Вивчення психолого-педагогічної та методичної літератури показало, що у контексті вимог НУШ питання формування ціннісних орієнтацій молодших школярів є важливим й необхідним, адже актуальним завданням сучасної початкової освіти є засвоєння учнями різних видів соціального досвіду, системи цінностей суспільства, морально-правових норм, традицій відповідно до вікових особливостей, формування таких особистісних якостей, як здатність взаємодіяти з іншими, співпрацювати в групі, брати на себе відповідальність.

3. З'ясовано, що позакласна діяльність є ефективним засобом формування ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти. Організація різноманітних позакласних заходів створює широкі можливості для формування в молодших школярів добра, милосердя, співчуття, гідності, справедливості, чесності та поваги. Формування в учнів початкової школи ціннісних орієнтацій, їх реалізація в діяльності та поведінці є визначним у період становлення особистості молодшого школяра.

4. Виявлено, що процес формування ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами позакласної роботи буде ефективним за таких умов: урахування вікових та індивідуальних особливостей молодшого шкільного віку; створення позитивного виховного середовища початкової школи; реалізація виховних впливів на когнітивному, емоційному, поведінковому рівнях; поетапне, системне та цілеспрямоване впровадження засобів позакласної роботи, спрямованих на формування ціннісних орієнтацій молодших школярів. Окремо взята кожна умова самотійно не зможе забезпечити процес формування ціннісних орієнтацій; лише їх комплексний характер гарантує ефективність цього процесу.

5. Вивчення досвіду роботи вчителів початкових класів в Україні підкреслило актуальність проблеми формування ціннісних орієнтацій молодших школярів у контексті НУШ. Вчителі ефективно використовують різноманітні засоби позакласної роботи, такі як виховні години, бесіди, тренінги, акції, флешмоби та різні конкурси, для формування ціннісних орієнтацій у молодших учнів. Результати анкетування вчителів початкових класів дали змогу побачити, що вчителі вважають важливим формування і розвиток ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти, так як це є однією з головних цілей НУШ.

6. Нами було організовано дослідження, яке проводилось у три етапи: констатувальний, який полягав у діагностуванні початкового рівня сформованості ціннісних орієнтацій молодших школярів; формувальний, який передбачав розробку експериментальної програми формування ціннісних орієнтацій учнів шляхом використання засобів позакласної роботи; контрольний, який включав в себе аналіз та узагальнення отриманих експериментальних даних, формулювання висновків.

7. Під час констатувального етапу дослідження було встановлено, що рівень сформованості ціннісних орієнтацій в учнів експериментального класу переважно середній та низький. Молодші школярі недостатньо усвідомлюють, що таке «цінності» та «моральні норми», не можуть

обґрунтувати свій вибір хорошого та поганого вчинку, їхня думка може змінитися під впливом інших, у них сформовані не достатньо правильні уявлення про моральні норми. Ціннісні орієнтації в учнів обох класів сформовані не достатньо, зокрема 18,75 % учнів експериментального класу та 20,43 % учнів контрольного класу показали високий рівень; середній рівень – 50,00% учнів експериментального класу та 54,83 % учнів контрольного класу; низький рівень – 31,25 % учнів експериментального класу та 24,74 % учнів контрольного класу.

8. Під час формувального етапу експерименту було розроблено та реалізовано програму формування ціннісних орієнтацій учнів першого класу засобами позакласної роботи. Для учнів першого класу було організовано та проведено різноманітні заходи, спрямовані на ознайомлення учнів із морально-етичними категоріями, такими як «добро», «милосердя», «співчуття», «гідність», «чесність», «справедливість», а також з морально-етичними нормами і правилами. Ці заходи включали в себе ігри, бесіди на морально-етичні теми, віртуальні подорожі, конкурси малюнків, свята та вебквести. Завдяки цим заходам ми спрямовували увагу на формування ключових цінностей та розвиток вміння організовувати власну діяльність відповідно до морально-етичних норм, правил і принципів, а також на навички взаємодії з іншими людьми на основі загальнолюдських цінностей. Використання позакласної роботи розширило можливості для аналізу та виявлення учнів початкової освіти щодо їхніх ціннісних орієнтацій.

9. Результати контрольного етапу експерименту показали, що високий рівень сформованості ціннісних орієнтацій мають 31,25 % учнів експериментального класу та 20,43 % учнів контрольного класу; середній – 53,12 % учнів експериментального класу та 54,83 % учнів контрольного класу; низький – 15,63 % учнів експериментального класу та 24,74 % учнів контрольного класу. Більшість здобувачів, які мали низькі результати на початку дослідної роботи, по її закінченню вийшли на середній рівень. А ті здобувачі, які мали середні показники, вийшли на високий рівень.

10. Доведено, що засоби позакласної роботи є ефективними у формуванні ціннісних орієнтацій молодших школярів. У процесі спільної роботи в учнів формуються такі ціннісні орієнтації, як добро, милосердя, співчуття, гідність, справедливість, чесність та повага. Результати дослідження свідчать, що розроблені педагогічні умови та випробувана на їх основі експериментальна програма забезпечили ефективне формування ціннісних орієнтацій у здобувачів початкової освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базильчук Л. *Проблема організації позакласної роботи в загальноосвітній школі. Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки.* № 129. 2008. С. 6–10.
2. Балакірєва О. Ціннісні орієнтації українського суспільства. *Моніторинг громадської думки.* 2006. № 2. С. 135–164.
3. Блудова Ю., Ільїна О. Формування ціннісних орієнтацій молодших школярів в умовах нової української школи. *Наукові записки. Педагогічні науки.* 2021. Вип. 201. С. 65–68.
4. Бех І. Цінності як ядро особистості. *Цінності освіти і виховання : наук.-метод. зб.* Київ, 1997. С. 8–11.
5. Бех І. Д. *Особистість у сяйві духовності: монографія.* Київ – Чернівці : Букрек, 2021. 244 с.
6. Белан Г. Формування системи ціннісних орієнтацій молодших школярів у спадщині В. О. Сухомлинського. *Педагогічний дискурс.* 2011. Вип. 10. С. 48–51.
7. Бібік Н., Араджионі М. Розвиваємо громадянські компетентності з 1 класу. Київ : ФОП Парашин К. С., 2018. 880 с.
8. Бібік Н. М. *Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / Під заг. ред. Н. М. Бібік.* Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
9. Білецька Н. О. Особливості формування громадянина-патріота в Новій українській школі: метод. посіб. Кам'янець-Подільський, 2022. 65 с.
10. Білоусова Н. В., Павлова А. М. Готовність учителя початкової школи до позакласної виховної роботи засобами естетичного виховання. *Початкова освіта: Історія, Проблеми, Перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої Дню початкової освіти,* 2018. С. 27–29.

11. Бойко А. Е., Корнієнко А. В., Литовченко О. В. Ціннісні орієнтири навчально-виховного процесу у позашкільних навчальних закладах : метод. посіб. / за ред. В. В. Мачуського. Київ : ТОВ «Артмедіа прінт», 2017. 272 с.
12. Бондар В. Позакласна робота в початковій школі: діяльнісний аспект. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2018. № 4. С. 243–249.
13. Бутковська Т. В. Проблема цінностей у соціалізації особистості: наук.-метод. зб. Київ, 1997. С. 27–31.
14. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посіб. для студ. вищ. навч. закл. Дрогобич : Коло, 2003. 528 с.
15. Вітковська О. Ціннісне виховання в умовах Нової української школи. *Інноватика в освіті*. 2023. № 2. С. 115–126.
16. Вознюк О. М. Психолого-педагогічні умови становлення ціннісних орієнтацій як чинник національного виховання учнівської молоді. *Часопис Київського гуманітарного університету*. 2017. № 4. С. 88–92.
17. Гапон Л. Ціннісні орієнтири в документах НУШ: порівняльний аналіз. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід*: збірник тез. 2023. С. 286–288.
18. Генік М. Формування морально-етичних понять у позаурочній виховній роботі. *Початкова школа*. 2012. № 2. С. 49–51.
19. Генік М. Формування моральних цінностей молодших школярів у процесі навчання. *Морально-етичне виховання молодших школярів у системі громадянської освіти і виховання*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 15-16 листопада 2001 року. Івано-Франківськ, 2001. С. 130–157.
20. Генік М. Формування морально-етичних цінностей у підростаючого покоління засобами народознавства як науково-педагогічна проблема. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: зб. наук. пр. Вип.10. Кам'янець Подільський, 2007. Т. 1. С. 48–53.
21. Головатий М. Ф. Соціологія молоді : курс лекцій. Київ : МАУП, 1999. 224 с.

22. Головська І. Уміння досліджувати стан моральної вихованості школярів як важлива складова професійної компетентності вчителя початкової школи. *Проблема підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 4. С. 144–150.

23. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 373 с.

24. Давидюк О. Інноваційні технології в освітньому процесі. *Педагогічна майстерня*. 2013. № 2. С. 2–8.

25. Державний стандарт початкової освіти. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>

26. Дімова В. Виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до людини. *Науковий пошук студентів XXI століття* : збірник студентських наукових праць. 2019. С. 35–37.

27. Долинська Л. В., Максимчук Н. П. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2008. 124 с.

28. Дорож З. Особливості формування ціннісних орієнтацій молодшого школяра. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*. 2018. № 5. С. 88–94.

29. Єрмакова С. С. Формування професійно-педагогічних цінностей у майбутніх учителів початкових класів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2003. 266 с.

30. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

31. Закон України «Про позашкільну освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>

32. Засецька А. Ціннісні орієнтації сучасних підлітків. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*: зб. наук. пр. 2019. № 9. С. 89–93.

33. Ївженко Ю., Кузнецова О. Педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій учнів та студентів у освітньому процесі закладів освіти. *Нові технології навчання* : зб. наук. праць. 2022. № 96. С. 80–86.
34. Казакова Н. Використання ігрових технологій у позакласній виховній роботі початкової школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 9. С. 76–85.
35. Кияшко О. Ціннісні орієнтації сучасних підлітків. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти* : зб. наук. пр. 2006. № 5. С. 56–61.
36. Коваль Г. Сутність поняття ціннісні орієнтації. Ввічливість. *Humanitas*. 2022. № 6. С. 24–30.
37. Кондрашова Л. В., Лаврентьєва О. О., Зеленкова Н. І. Методика організації виховної роботи в сучасній школі : навч. посіб. Кривий Ріг : КДПУ, 2008. 187 с.
38. Короход Н. В. Досвід вчителя з навчально-виховної роботи в початкових класів. URL : <https://naurok.com.ua/dosvid-vchitelya-z-navchalno-vihovno-roboti-v-pochatkovih-klasah-297390.html>
39. Кушакова І. В. Виховання ціннісного ставлення школярів до природи у позакласній роботі : монографія. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. 142 с.
40. Лебідь І. Цінність як категорія педагогічного дослідження. *Рідна школа*. 2006. № 2. С. 21–25.
41. Левківська К. В. Ціннісні засади діяльності освітніх закладів : навч.-метод. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2017. 136 с.
42. Легун О. М. Роль цінностей і ціннісних орієнтацій у розвитку особистості. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : зб. наук. пр. 2010. С. 241–248.
43. Лук'яненко М. Розвиток ціннісної сфери молодшого школяра. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки*. 2018. Вип. 7 (52). С. 120–126.

44. Мазін В. М., Сущенко А. В. Визначення сутності цільових орієнтирів позакласної виховної роботи вчителя загальноосвітнього навчального закладу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 41 (94). С. 436–445.

45. Максименко С. Д. Загальна психологія : підруч. Київ : Нова книга, 2001. 434 с.

46. Марківна С. Формування моральних цінностей у молодших школярів на основі педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського. *Початкова школа*. 2014. № 9. С. 7–12.

47. Матвієнко О. В. Виховання молодших школярів: теорія і технологія. Київ : ВД «Стилос», 2006. 543 с.

48. Матяж С. В., Березянська А. О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія : Соціологія. 2013. Т. 225. Вип. 213. С. 27–30.

49. Мацук Л. Формування ціннісних орієнтацій молодших школярів в умовах сьогодення: теорія і практика. *Освітній простір України*. 2017. № 9. С. 137–140.

50. Мельниченко В. Ю. Особливості формування ціннісних орієнтацій молодших школярів у контексті вимог Нової української школи. *Освіта XXI століття: аксіологічний вимір*: збірник матеріалів І Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, 2 грудня 2022 року. Нікополь : Навчально-методичний кабінет, 2022. С. 191–195.

51. Мельниченко В. Ю. Позакласна діяльність як засіб формування ціннісних орієнтацій у здобувачів початкової освіти. *Науковий простір студента: пошуки і знахідки* : матеріали X Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції (31 березня 2023 року): збірник тез. Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. Част. 1. С. 421–423.

52. Мельниченко В. Ю. Позакласна діяльність – невід’ємний компонент у професії вчителя початкових класів. *Освіта XXI століття: аксіологічний вимір*: збірник матеріалів II Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, 19 травня 2023 року. Нікополь : Навчально-методичний кабінет, 2023. С. 156–161.

53. Мельниченко В. Ю. Педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій у здобувачів початкової освіти засобами позакласної роботи. *Актуальні питання теорії і практики початкового навчання*: збірник наукових праць студентів. 2023. Вип. 16. С. 86–91.

54. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. Київ : ВАТ «Білоцерківська книжкова фабрика», 2007. 656 с.

55. Морозова О. Формування ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами музичного мистецтва як психолого-педагогічна проблема. *Наукові записки. Психолого-педагогічні науки. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*. 2017. № 1. С. 38–44.

56. Назаренко Л. М., Антюшина О. М. Ціннісні орієнтири «нової школи»: у вимірі наукової позиції. *Таврійський вісник освіти*. 2017. № 1 (57). С. 30–33.

57. Неприцька Т. Формування ціннісних орієнтацій в суспільстві в умовах війни:реалії України. *Політична культура та ідеологія*. 2022. Вип. 3. С. 93–97.

58. Нечева Є. Моральне виховання учнів початкової школи. *Початкова школа*. 2016. № 10. С. 53–54.

59. Олійник І. Ціннісні орієнтації молодших школярів як об’єкт педагогічної корекції. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів. 2013. Вип. 2. С. 284–288.

60. Омельчук І. О. Формування морально-етичних норм у школярів початкових класів. URL : <https://super.urok-ua.com/formuvannya-moralno-etichnih-norm-u-shkolyariv-pochatkovih-klasiv/>

61. Онищенко І. В., Мельниченко В. Ю. Формування ціннісних орієнтацій учнів початкової школи засобами позакласної роботи : навч.-метод. посіб. Кривий Ріг : КДПУ, 2023. 117 с.

62. Павелків Р. Рефлексія як механізм формування індивідуальної свідомості та діяльності особистості. *Вісник післядипломної освіти. Соціальні та поведінкові науки*. 2019. Вип. 8 (37). С. 84–98.

63. Поліщук О. Методика та педагогічні умови формування морально-ціннісних орієнтацій молодших школярів у процесі позакласної роботи. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2019 (4). С. 127–134.

64. Поліщук О. Моральне виховання молодших школярів у процесі позакласної роботи. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. Вип. 65 (5). С. 69–72.

65. Поліщук О. Роль позакласної виховної роботи у формуванні моральних цінностей молодших школярів. *Інноваційна педагогіка*. 2018. Вип. 3. С. 262–264.

66. Поліщук О. Виховання в учнів початкових класів моральних цінностей у процесі позакласної роботи. *Молодий вчений*. 2018. № 4.1 (56.1). С. 60–63.

67. Попович А., Брижак Н. Патріотичне виховання учнів початкової школи засобами позакласної роботи. *Наука майбутнього: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених*. 2020. № 2. С. 129–134.

68. Почтовюк С. І. Формування загальнолюдських моральних цінностей молодших школярів як основа духовного виховання. *Вісник Житомирського державного університету*. 2014. № 3 (75). С. 88–91.

69. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. 2018. 36 с. URL : <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainskashkola/>

70. Романюк Л. Ціннісні орієнтації: сутність, структура і психологічні механізми розвитку. Кам'янець-Подільський : Абетка Нова, 2004. 188 с.

71. Ружевич Я. Система формування ціннісних орієнтацій учнів. *Global scientific unity: scientific and practical edition The European Scientific and Practical Congress, 26-27 th of September 2014*. Prague, 2014. P. 22–25.
72. Савченко О. Альтернативні можливості початкової освіти. *Початкова школа*. 1994. № 5. С. 3–6.
73. Сидоренко В. Концептуальні засади Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати. *Методист*. 2018. № 5. С. 4–21.
74. Сінельников С. О. Ціннісні орієнтації сучасної молоді. *Освіта, наука та виробництво: розвиток та перспективи* матеріали III Всеукраїнської науково-методичної конференції, 19 квітня 2018 року. Шостка, 2018. С. 58–59.
75. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу: вибр. твори у 5 т. Київ : Рад. шк., 1976. Т. 1. 670 с.
76. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина: вибр. твори у 5 т. Київ : Рад. шк., 1977. Т. 3. 670 с.
77. Сухомлинська О. В. Цінності у вихованні дітей та молоді: стан розроблення проблеми. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 105–111.
78. Тарасенко Г. Природа як цінність у контексті актуальних проблем екологічного виховання. *Цінності освіти і виховання*. 1997. С. 205–209.
79. Телешман Ю. Вплив казки на формування моральних і духовних цінностей дитини. *Педагогічні ідеї Івана Франка в освіті сьогодення*. 2016. Вип. 5. С. 189–191.
80. Тіхонова Н. Формування ціннісних орієнтацій учнів у контексті сучасності. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2009. Вип. 13. С. 151–159.
81. Ткаченко Л. П., Ткаченко А. О., Романюк О. В. Початкова школа: виховання на цінностях: збірник виховних справ. Біла Церква : КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2017. 88 с.

82. Улітко Т. М. З досвіду роботи. Формування моральних цінностей молодших школярів. URL : http://ulitkotn.blogspot.com/2017/09/blog-post_88.html

83. Федух І. Визначення змісту поняття «ціннісна орієнтація» у сучасній психолого-педагогічній науці. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2011. № 3. С. 44–48.

84. Фенщик О. Шляхи формування моральних цінностей молодших школярів. *Початкова школа*. 2011. № 9. С. 12.

85. Фукуяма Ф. Великий крах. Людська природа і відновлення соціального порядку. Львів : Кальварія, 2005. 380 с.

86. Целякова О. Духовність і ціннісні орієнтації студентської молоді України в трансформаційному суспільстві. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2009. Вип. 38. С. 222–233.

87. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. Міністерство освіти і науки України. URL : <https://cutt.ly/ywTX1IAk>

88. Шайгородський Ю. Ціннісні орієнтації особистості: формалізована модель цілісного, багатоаспектного аналізу. *Соціальна психологія*. 2010. № 1 (39). С. 94–106.

89. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 560 с.

90. Bettelheim B. Individual and Mass Behavior in Extreme Situations. *Abnor Psychol.* 1943. № 38. P. 417–452.

91. Holiuk O., Pakhalchuk N., Rodiuk N., Demchenko O. Criteria and indicators of formation of humanistic and value attitude of primary schoolchildren towards themselves. *Proceedings of the International Scientific Conference*. 2020. Vol. 3. P. 198–211.

92. Kluckhohn F. R. Variations in value orientations. *Row, Peterson and Company*. 1961. P. 5–48.

93. Kluckhohn F. R. Values and Value Orientations in the Theory of Action. *Toward a General Theory of Action*. 1951. P. 46–71.

94. Kohlberg L. Stages of moral development as a basis for moral education. Bangor : University Press, 1992. 238 p.
95. Schwartz S. H. Universals in the structure and content of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*. 1992. Vol. 25. P. 1–65.
96. Silberman Ch. Crisis in the classroom: the remaking of American education. New York : Random House, 2010. 552 p.
97. Warnock M. Schools of Thought. London : Faber, 2007. 176 p.

Додаток А

Анкета для вчителів початкових класів

Шановні вчителі!

З метою визначення найбільш ефективних шляхів формування ціннісних орієнтацій у здобувачів початкової освіти нами проводиться дослідно-експериментальна робота. Дайте, будь ласка, відповіді на наступні запитання. Дякуємо за співпрацю!

1. Що для Вас означає поняття «ціннісні орієнтації»? _____

2. Як Ви вважаєте, чи є важливим в умовах НУШ формувати ціннісні орієнтації в здобувачів початкової освіти? Чому? _____

3. Які цінності насамперед повинні бути сформовані у дитини молодшого шкільного віку? _____

4. На Вашу думку, які фактори впливають на формування ціннісних орієнтацій у молодшого школяра? _____

5. На Вашу думку, які засоби слід використовувати для більш ефективного формування і розвитку ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти? _____

6. Чи залучаєте Ви своїх учнів до позакласної виховної діяльності з метою формування в них ціннісних орієнтацій? _____

7. Які, на Вашу думку засоби позакласної виховної роботи є найбільш ефективними для формування ціннісних орієнтацій молодших школярів? _____

Додаток Б

Відповіді вчителів початкових класів на запитання анкети

АНКЕТА ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Шановні вчителі!

З метою визначення найбільш ефективних шляхів формування ціннісних орієнтацій у здобувачів початкової освіти нами проводиться дослідно-експериментальна робота. Дайте, будь ласка, відповіді на наступні запитання. Дякуємо за співпрацю!

1. Що для Вас означає поняття «ціннісні орієнтації»? *Дієпрімети*
Важливо орієнтуватися на особистість як
цілісну єдиність. Вжиття прагнень, виховань, навіть
набуттисе - надбунт держави, виховані спробувати, пам'ятати
2. Як Ви вважаєте, чи є важливим в умовах НУШ формувати ціннісні орієнтації в здобувачів початкової освіти? Чому? *Дуже важливо*
Розуміючи ціннісні орієнтації вчителі ставити акценти
саме на потреби, мотивації та інтересах як самого учня
так і оточуючих його людей. І це потрібно робити з 1 класу
3. Які цінності насамперед повинні бути сформовані у дитини молодшого шкільного віку? *Цінності аналізують свої вчителі;*
Розуміння і сприйняття емоцій оточуючих
Зв'язувати цінності з матеріалом
і рухати діями.
4. На Вашу думку, які фактори впливають на формування ціннісних орієнтацій у молодшого школяра? *Снітні ідеї, мотивація*
сім'ї та шкільні традиції, життєвий досвід
вчителів, батьків, родичів; культура середовища
5. На Вашу думку, які засоби слід використовувати для більш ефективного формування і розвитку ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти? *Спілкування, раннє кося*
з учителями і батьками, батьківські збори
праця з учителями; зустрічі з вояками, дітями
культури, літератури;
6. Чи залучаєте Ви своїх учнів до позакласної виховної діяльності з метою формування в них ціннісних орієнтацій?
Це єдне з мнотек напрямків
виховної роботи.
7. Які, на Вашу думку засоби позакласної виховної роботи є найбільш ефективними для формування ціннісних орієнтацій молодших школярів? *Із ранньої кося;*
до кожної зустрічі
включає, на написання кося на розробку
учнями та батьками

АНКЕТА ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Шановні вчителі!

З метою визначення найбільш ефективних шляхів формування ціннісних орієнтацій у здобувачів початкової освіти нами проводиться дослідно-експериментальна робота. Дайте, будь ласка, відповіді на наступні запитання. Дякуємо за співпрацю!

1. Що для Вас означає поняття «ціннісні орієнтації»? Те що підобралася життєвий досвід
2. Як Ви вважаєте, чи є важливим в умовах НУШ формувати ціннісні орієнтації в здобувачів початкової освіти? Чому? Так
3. Які цінності насамперед повинні бути сформовані у дитини молодшого шкільного віку? Духовні, моральні
4. На Вашу думку, які фактори впливають на формування ціннісних орієнтацій у молодшого школяра? Особистий приклад вчителів, їх зусилля.
5. На Вашу думку, які засоби слід використовувати для більш ефективного формування і розвитку ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти? Особистий приклад,
6. Чи залучаєте Ви своїх учнів до позакласної виховної діяльності з метою формування в них ціннісних орієнтацій? Так
7. Які, на Вашу думку засоби позакласної виховної роботи є найбільш ефективними для формування ціннісних орієнтацій молодших школярів? Спільні екскурсії, зустрічі.

АНКЕТА ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Шановні вчителі!

З метою визначення найбільш ефективних шляхів формування ціннісних орієнтацій у здобувачів початкової освіти нами проводиться дослідно-експериментальна робота. Дайте, будь ласка, відповіді на наступні запитання. Дякуємо за співпрацю!

1. Що для Вас означає поняття «ціннісні орієнтації»? Ієрархія певних вадливих понять окремої людини.
2. Як Ви вважаєте, чи є важливим в умовах НУШ формувати ціннісні орієнтації в здобувачів початкової освіти? Чому? Так, тому що дитина росте у родині.
3. Які цінності насамперед повинні бути сформовані у дитини молодшого шкільного віку? Виттє, сім'я, доброта, людяність.
4. На Вашу думку, які фактори впливають на формування ціннісних орієнтацій у молодшого школяра? Виховання в сім'ї, навчання в школі, спілкування з однокласниками.
5. На Вашу думку, які засоби слід використовувати для більш ефективного формування і розвитку ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти? Виховні години, вирішення проблемних питань у груповій взаємодії.
6. Чи залучаєте Ви своїх учнів до позакласної виховної діяльності з метою формування в них ціннісних орієнтацій? Так.
7. Які, на Вашу думку засоби позакласної виховної роботи є найбільш ефективними для формування ціннісних орієнтацій молодших школярів? Гри, предметні тижні, етичні вечори, рамкове коло.

АНКЕТА ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Шановні вчителі!

З метою визначення найбільш ефективних шляхів формування ціннісних орієнтацій у здобувачів початкової освіти нами проводиться дослідно-експериментальна робота. Дайте, будь ласка, відповіді на наступні запитання. Дякуємо за співпрацю!

1. Що для Вас означає поняття «ціннісні орієнтації»? _____

виховання найкращих рис характеру

2. Як Ви вважаєте, чи є важливим в умовах НУШ формувати ціннісні орієнтації в здобувачів початкової освіти? Чому? _____

Так. Виховуємо особистість

3. Які цінності насамперед повинні бути сформовані у дитини молодшого шкільного віку? _____

Повога, доброта

4. На Вашу думку, які фактори впливають на формування ціннісних орієнтацій у молодшого школяра? _____

сім'яне виховання

5. На Вашу думку, які засоби слід використовувати для більш ефективного формування і розвитку ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти? _____

Різні

6. Чи залучаєте Ви своїх учнів до позакласної виховної діяльності з метою формування в них ціннісних орієнтацій? _____

Так. Виховні години, екскурсії, зустрічі з цікавими людьми;

7. Які, на Вашу думку засоби позакласної виховної роботи є найбільш ефективними для формування ціннісних орієнтацій молодших школярів? _____

Всі засоби разом дають результат. Індивідуальні проєкти

АНКЕТА ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Шановні вчителі!

З метою визначення найбільш ефективних шляхів формування ціннісних орієнтацій у здобувачів початкової освіти нами проводиться дослідно-експериментальна робота. Дайте, будь ласка, відповіді на наступні запитання. Дякуємо за співпрацю!

1. Що для Вас означає поняття «ціннісні орієнтації»? Це спрямо-
ваність навчання та виховання орієнту-
ючись на загально-людські орієнтири.

2. Як Ви вважаєте, чи є важливим в умовах НУШ формувати ціннісні орієнтації в здобувачів початкової освіти? Чому? Так.
Це важливо у будь-яких умовах.

3. Які цінності насамперед повинні бути сформовані у дитини молодшого шкільного віку? Милосердя, повага, щедрість,
співчутливість, гідність.

4. На Вашу думку, які фактори впливають на формування ціннісних орієнтацій у молодшого школяра? Приклад дорослих,
вчителів, коло спілкування.

5. На Вашу думку, які засоби слід використовувати для більш ефективного формування і розвитку ціннісних орієнтацій здобувачів початкової освіти? Вих. години, бесіди,
тренінги, обговорення.

6. Чи залучаєте Ви своїх учнів до позакласної виховної діяльності з метою формування в них ціннісних орієнтацій? Так. Завжди.

7. Які, на Вашу думку засоби позакласної виховної роботи є найбільш ефективними для формування ціннісних орієнтацій молодших школярів? Коллективні форми роботи,
КМЄ, вих. заходи.

Додаток В

Методика «Сюжетні малюнки» (Р. Калініна)

Додаток Г

Бесіда

Тема. Добро в кожному з нас.

Мета: виховувати в учнів моральні якості, доброзичливе ставлення до себе та оточуючих, поглиблювати уявлення про такі поняття, як «доброзичливість», «добро» виховувати в учнів якості людяності, милосердя та співчуття, уміння допомагати людям, приділяти увагу та сприяти вихованню в учнів бажання створювати прекрасне, вчити учнів жити за «золотим правилом» моралі.

Завдання:

- розширити уявлення учнів про сутність понять «доброта» та «милосердя»;
- виховати почуття відповідальності за власні вчинки;
- сформувані вміння оцінювати свої вчинки та вчинки товаришів;
- розвивати в учнів прагнення до добродесного саморозвитку як морально-етичної особистості;

Форма проведення: бесіда.

Конспект бесіди

I. Вступна частина

1. Привітання

– Добрий день, діти! Сьогодні ми поговоримо про найдорожче і вічне багатство людства – добро. Ми часто чуємо такі слова: співчуття, людяність, доброта. Доброта і доброзичливість споконвіку притаманні українському народу нашої благодатної землі. Закономірним і природним вважається допомогти тим хто потребує цього, поділитися шматком хліба, захиститися в старості, заступитися за скривджених.

– Про цінність доброти, милосердя в житті людини влучно говорить народна мудрість: «Будеш людині все життя робити добро – нічого, а зробиш один раз зло – на все життя ворогом будеш».

2. Вправа «Мій настрій»

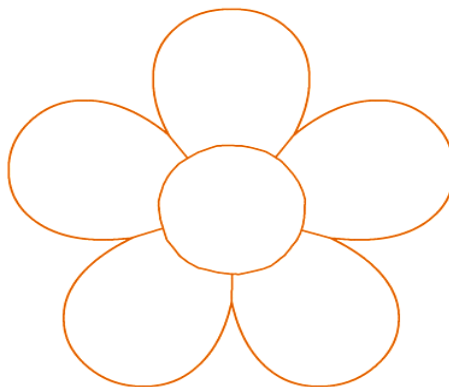
– У вас у кожного є кольоровий аркуш напишіть або намалюйте на ньому свій настрій. Який він у вас поділіться один з одним. І я намалюю також разом з вами.

– Давайте посміхнемося один одному і покажемо в екран наші аркуші з настроєм і будемо працювати.

II. Основна частина

1. Вправа «Ромашка асоціацій»

В нас є така з вами ромашка, пелюстки якої порожні. Давайте з вами подумаємо що таке добро, що вам спадає на думку коли ви чуєте це слово і заповнимо з вами нашу квітку.

Варіанти відповідей учнів: *великодушність, допомога, взаємодопомога, благодійність, співчуття, щирість, щедрість, підтримка, розуміння, дружба.*

2. Перегляд та обговорення відео «Мудрі казки тітоньки Сови. Благодійність».

Пропоную переглянути цікаве відео
<https://www.youtube.com/watch?v=Sh6LMQ04IJg>

1. Хто з героїв проявив добротність?
2. Які наслідки таких дій?
3. Як відреагувала сім'я на допомогу?
4. Щоб було б, якби ці герої були корисливими, байдужими як би вони вчинили?

5. Чи робили ви таку добру справу схожу на ту, що представлена у мультфільму?

3. Притча про добро.

Пішов раз лев на лови й зустрів мишку. Хотів її було з'їсти, вже й лапою навіть надушив. А мишка й каже йому:

– Ой, леве, могутній владарю! Не їж мене, змилуйся наді мною, бідною, маленькою мишкою! Я тобі за те в пригоді стану!

Засміявся лев:

– Ти мені в пригоді станеш? Якась нещасна мишка – мені, цареві над звірями, у пригоді можеш стати? У якій же це пригоді?

– А хто може те є знати, – каже мишка. – Тільки благаю я тебе – зглянься (змилуйся) наді мною!..

Зглянувся лев, пустив мишку. Подякувала вона й побігла швиденько до своєї нірки.

Коли це, за яким часом, попався лев у тенета (сітка для ловлі звірів, птахів). Б'ється, сердешний, борсається в тенетах, нічого не зробить – ще гірше заплутався в сітку. Аж де не взялась мишка – одну петельку перегризла, другу... Як заходилася (почала швидко робити), то таку дірку в тенетах зробила, що й лев виліз! Тоді мишка й каже левові:

– А що, бачиш, і я, маленька мишка, тобі в пригоді стала!

– Бачу, – каже лев, – віддячила ти мені й навчила мене! Спасибі тобі. Я бачу, що добро, зроблене комусь, сторицею (у сто разів більше) вертається

– Який ми можемо зробити висновок із притчі?

– Чи стали мишка та лев друзями?

III. Заключна частина

– Часто добро може бути невеличкими жєстами, але воно має велику силу. Доброта об'єднує нас і робить світ кращим місцем для всіх. Тому давайте будемо намагатися з вами приносити добро і робити добрі справи.

Додаток Д
Конкурс малюнків «Серце вдячності захисникам»

Додаток Е

Бесіда

Тема. Дружба – найцінніший скарб.

Мета: розвивати і поглиблювати поняття дружби і товаришування; поглибити розуміння братерства, дружби та взаємопідтримки, а також заохочувати до дружніх стосунків; сприяти створенню дружніх груп у класі та школі.

Завдання:

- розширювати знання про те, хто такі друзі і що таке дружба;
- виховувати доброзичливість, розвивати вміння дружити і дбайливо ставитися один до одного.

Форма проведення: бесіда.

Конспект бесіди

I. Вступна частина

1. Привітання

– Добрий день, діти! Сьогодні ми поговоримо про дружбу. Ми дізнаємося більше один про одного і визначимо правила дружби. Про дружбу написано тисячі сторінок, сотні віршів, поем і романів. Кажуть, що дружба дуже потрібна людям.

– Вам доведеться довго йти пліч-о-пліч від класу до класу. Ви зіткнетеся з багатьма викликами, але я сподіваюся, що ви візьмете до серця силу довіри, доброти і дружби по відношенню до інших. У всі часи і в різних народів дружба і вірність були найважливішими чеснотами, ознакою благородства і поваги.

2. Вправа «Усмішка»

– Дітки, якщо ми посміхаємось перехожому – він посміхнеться вам у відповідь. Якщо посміхнутися небу і сонцю – розійдуться хмари. Тоді ж давайте посміхнемося один одному і подаруємо гарний настрій на день.

II. Основна частина

1. Перегляд та обговорення відео «Дружба»

<https://www.youtube.com/watch?v=au6zMAyHHmc&t=12s>

- 1) Що таке дружба, на вашу думку?
- 2) Якою ви собі уявляєте справжню дружбу?
- 3) Чи погоджується з нами головний герой мультфільму?
- 4) Які нові поради ви дізналися?
- 5) Як ви думаєте, як швидко головний герой знаходить друзів?
- 6) А як ви вважаєте, хто такий друг?

2.Кластер «Справжній друг»

– Скажіть яким повинен бути справжній друг, давайте подумаємо та складемо кластер з асоціаціями про справжнього друга.

3.Робота в групах.

– Зараз ви розділитесь на дві групи в кожній групі буде своя історія дружби яку я вам зачитаю, а ви її обговорите і проаналізуєте.

Група 1

Ситуація: Ми з другом знаємо один одного з дитинства і живемо на одному поверсі в одному будинку. Нещодавно я дізнався, що він сміявся з мене за моєю спиною і говорив, що дружить зі мною, тому що в будинку немає інших хлопців. А найгірше те, що він всім розповідає, що я ненадійний.

Ми більше не розмовляємо один з одним. Порадьте, будь ласка, як бути в цій ситуації.

– Діти, щоб ви порадили цьому хлопчику? Як ми йому зможемо допомогти?

– Як вів себе другий хлопчик? Що він такого зробив?

– Які якості ви б хотіли бачити у свого друга(подруги)? Можете скористатися кластером «Справжній друг».

Група 2

***Ситуація:** Оленка дружила з усіма. Однокласники та сусідські діти були її справжніми друзями! Вони завжди були разом, добре гралися разом, рідко сварилися, швидко мирилися і завжди сміялися. Одного разу дівчинка серйозно захворіла і надовго залишилася вдома. За цей час не всі приходили до неї в гості. Лише кілька однокласників і сусідських дітей, Оля і Сергій, приходили і гралися під вікном і голосно підтримували її.*

– Чи можемо ми назвати всіх своїх знайомих найкращими друзями?

– Як ви думаєте, з ким Олена продовжить дружити? Як ви думаєте, чому?

– Чому не всі її «друзі» прийшли підтримати її в скрутну хвилину?

– Чи можна розповісти секрет усім своїм друзям?

– Чи можна таких друзів назвати справжніми?

III. Заключна частина

– Отже, діти, ми можемо зробити з вами висновок, що не всіх ми можемо називати справжніми друзями. Справді, мати вірного друга – це щастя. І я вам бажаю, щоб кожен з вас мав вірних друзів поруч з собою.

Додаток Ж

Віртуальна подорож «Картою Добра»

Мета : розвивати уміння узагальнювати, робити висновки, умовиводи; підвищувати загальну культуру особистості; вчити дітей відчувати і бачити добре та погане в світі; розвивати почуття толерантності, прищеплювати добрі людські якості: співчуття, милосердя, любов до людей і природи; розширювати кругозір учнів; розвивати мислення, мовлення, уяву учнів.

Конспект подорожі**I. Вступна частина.****1. Привітання.**

– Добрий день, діти! Сьогодні наше заняття пройде у вигляді подорожі. Ми з вами відвідаємо різні місця карти Добра. Тому бажаю вам бути уважними, кмітливими та дружелюбними щоб пройти всі зупинки на нашій карті.

2. Вправа «Усмішка»

– Але преш ніж вирушити у подорож давайте подаруємо один одному гарний настрій, кожен поверніться до свого сусіда за партою та усміхніться і я вам також осміхнусь. Бачите і одразу піднявся настрій на весь день.

II. Основна частина.

– Ми відвідаємо з вами країну прислів'їв та приказок, місто Ввічливості, Казкову долину, країну доброти та чемності.

– Подорожувати ми будемо за допомогою карти яку ви бачите перед собою. На кожному місці призначення нас будуть чекати цікаві завдання. Тому, вперед!

Зупинка 1. Країну прислів'їв та приказок.

– Ось ми і опинилися у першій країні прислів'їв та приказок. Живуть на цьому острові такі незвичні герої Щирість, Повага та Доброзичливість і вони для нас підготували завдання. Нам потрібно скласти дві частини прислів'їв та приказок про добро.

Де є добро, там

Доброта кінчається

Від доброго слова

Доброму слову

Доброта немає

Хто добре починає, той

Добрі діти доброго слова

Добре слово –

зникає зло.

радістю.

світ радіє.

ціни нема.

кордонів.

добре кінчає.

послухають.

ЗОЛОТИЙ КЛЮЧ.

– Молодці! Можемо відправлятися далі.

Зупинка 2. Місто Ввічливості.

– А наступною нашою зупинкою буде місто Ввічливості. Ой, тут сталася біда, побував злий чаклун та лишив жителів міста всіх чарівних слів. І тепер всі сваряться та нечемно себе поводять. Давайте допоможемо жителям пригадати та повернути їм слова ввічливості. Складемо кластер «Ввічливі слова».

– Ми врятували жителів міста Ввічливість, тепер тут ні образ ні сварок, ні смутку і всі один одному раді.

Зупинка 3. Казкова долина

Їж великими шматками.

III. Підсумок.

– Молодці! Ось і підійшов кінець нашої захоплюючої подорожі. Ви чудово впорались із завданнями та пройшли всі зупинки на карті. Пропоную вам оцінити свій настрій за допомогою дерева вражень.

Додаток З

Свято Добра

Мета: закріпити в учнів уявлення про добро, доброту, про гарні, добрі вчинки; розвивати вміння правильно оцінювати себе і інших, вчити бачити позитивні якості у людей, героїв, персонажів; стимулювати бажання проявляти співчуття, турботу і чуйність до оточуючих; заохочувати прагнення дитини робити добрі вчинки; виховувати гарне ставлення до близьких людей, до своїх однолітків, вміти виправляти свої помилки.

Хід свята

Вступна частина.

1. Емоційне налаштування.

Вчитель: Добрий день, учні! Я вельми рада бачити вас з вашими добрими посмішками та яскравими очима! Давайте подаруємо один одному краплинку нашого чудового настрою. Погляньте, діти, одне на одного та посміхніться один одному. Діти, чи приносить вам радість дарувати один одному посмішки? Виявляється, що радість не тільки в тому, щоб отримувати подарунки, але й в тому, щоб їх дарувати.

Основна частина.

– Малята, а що, на вашу думку, робить людину доброю?

Учні: Добра людина - це та, яка дружно грає, допомагає дорослим, не ображає нікого, захищає слабких, весела, уважна до всіх, ввічлива, вживає тільки добрі слова, поступається одне одному.

Вчитель: Вірно, дорогі учні! Важливо бути ввічливими та добрими, вчиться домовлятися між собою та взаємно поступатися. Добра людина, подібно до сонечка, випромінює світло та тепло, і до неї завжди тягнуться люди, оскільки ця людина дарує їм своє добре серце. Ось наше сонечко, але чогось в ньому не вистачає промінчиків. Наша ціль заповнити сонечко промінчиками. Для цього ми повинні показати, що ми добрі, чесні, ввічливі та дружні.

2. Добро в казках.

Вчитель: Дітки, чи ви захоплюєтеся казками? Чи думаєте ви, що всі герої казок завжди є добрими? У світі казок зустрічаються як добрі, так і злі герої. Сьогодні ми разом з вами пограємо в цікаву гру.

У моїй чарівній торбинці заховалися різні казкові герої, такі як Золота Рибка, Іван-царевич, Коцій Безсмертний, Дюймовочка, Карабас-Барабас, Попелюшка, Червона Шапочка, гуси-лебеді, сірий вовк, Баба Яга, Мальвіна.

Я роздам вам картки з героями, ви уважно перегляньте їх і назвіть. Якщо герой є добрим, то картку потрібно приклеїти в жовтий квадрат; якщо герой є злим, то картку приклеїти в червоний квадрат.

3. Чарівні слова.

Добра людина завжди користується чарівними словами. А ви знаєте чарівні слова? Я вам передаю м'ячик, а ви повинні назвати чарівне слово не повторюючись.

4. Гра «Хто з ким дружить?»

Вчитель: Нумо пограємо в гру «Хто з ким дружить» Перед цим давайте розділимося на групи. У кожного в руці різнокольорова наліпка. Згрупуйтеся за їх кольором.

Завдання. Складіть пари друзів. (Зображення та імена героїв записані на картках).

Чіп – Дейл, Вінні-Пух – П'ятачок, Малюк – Карлсон, Крокодил Гена – Чебурашка, Мальвіна – Буратіно, Попелюшка – Принц, Снігуронька – Дід Мороз, Білосніжка – 7 гномів, Дім Дімич – Фіксики.

Підсумок.

Вчитель: Тепер подивіться на наше сонечко воно засяяло і посміхнулося нам тому, що ми з вами довели які ми добрі, чемні та дружелюбні. Тепер давайте візьмемось всі за руки і подякуємо кожному з нас за таке чудове проведення часу та нашу співпрацю.

Додаток И
Вебквест «Добродії»

Посилання для проходження вебквесту

<https://vseosvita.ua/webquest/start/s/20897/1691486-630b78c3>

Додаток К

Сертифікати за результатами участі у всеукраїнських конференціях

